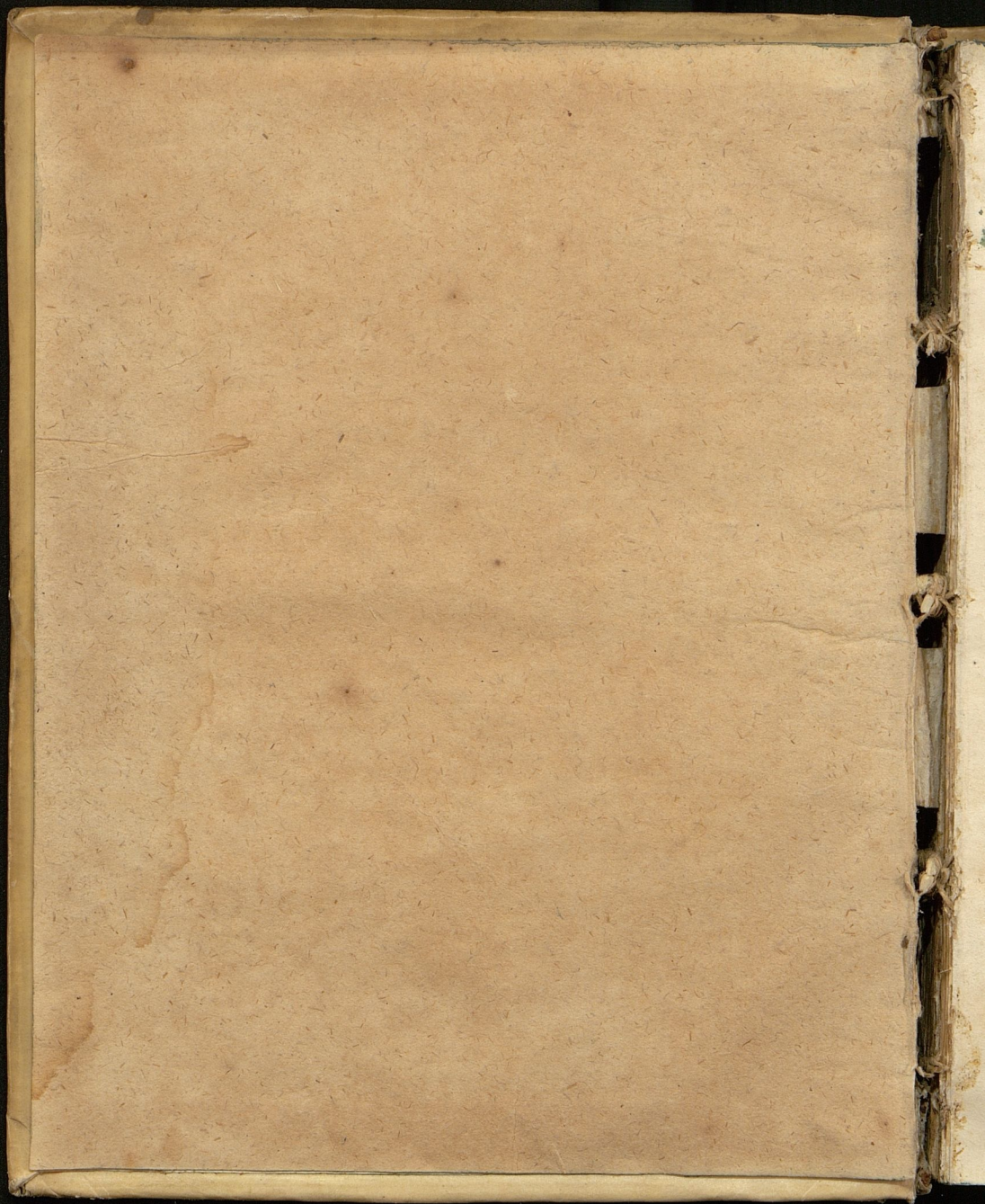

00 ✓

U. g. 227

5
DE SCHOLIS FEL-
citer instaurandis

ORATIO

JOHANNIS OLEARII

S. S. Theolog. D.

Habita in inclyta Schola Halensi Anno Chri-
sti MD. CIII. XXVI. Ianua-
rij, die Polycarpi,

E Typographéo Erasmi Hynitzl,

Impensis Ioachimi Krusken Bibli.

1603.

ERISTOR A DROICHTOR
A M P L I S S I M I S
 R I S S I M I S
 ORATIO
 D. D. CONSULTOR
 SENATORIBUS
 REP. LIBERIS
 Salaria per Christum

A p i e r e d e i k o n s t i t u t i o n e s
 d e q u i b u s u n d e d i v i n i t a t i s
 e s s e n t i a m h o c i n p e c c a t o r i s
 d i s t i n c t i o n e m i n C h r i s t o f i t
 p r o p t e r r e s o l u t i o n e m A g r i c
 u l t u r a e u n d e u n d e u n d e
 d i s t i n c t i o n e m p r o c e r e a p p l i c a n
 t i n q u o r u n d e f i c i t d i s p o s i t i o n e
 s u n d e u n d e u n d e u n d e u n d e
 p u b l i c a m u n d e u n d e u n d e u n d e
 d e n d e u n d e u n d e u n d e u n d e
 u n d e u n d e u n d e u n d e u n d e

EPISTOLA DEDICATORIA.

AMPLISSIMIS, CLARISSIMIS, ET PRVDENTISSI-

mis viris, pietate, rerum usu & virtute præstantibus

D. D. CONSVLIBVS, SYNDICO,

Et

SENATORIBVS INCLYTÆ

Reip. Halensis, patribus patriæ & Musarum Favoribus celeberrimis.

Salutem per Christum Dⁿⁱ filium.

Apienter & piè constitutum, omnibusq; sinceris verbi Divini ministris præscriptum hoc à præceptoribus & patribus nostris in Christo fuit, ac publicis Ecclesiasticarum Agendarum & Ducalium constitutionum libris insertum præceptum, PROCERES amplissimi, ut quotannis saltem bis pro concione, initio veris & autumnii, admoneatur Ecclesia de Scholarum dignitate, necessitate atq; utilitate maximâ, deq; liberis in publicam disciplinam justissimas ob causas tradendis. Cum enim verissimè dictum sit, ἡ ἀρετὴ ἐν τῷ ἐπιταυτῷ ἐξαιρεῖται, hoc est, ver ex anno tollere, qui

A 2

scho-

scholas tollunt: quippe quod scholæ similiter omni-
 um totius humanæ vitæ ornamentorum seminaria
 sint & primordia: Sicuti flores Verni omnium fru-
 tuum totius æstatis & autumnæ: Et in tantâ mundi
 cæcitate atq; ingratitude (ut qui totus in maligno
 positus, velut Augiæ stabulum est, contemptoribus &
 illuloribus plenum) preciosissima & optima quæq;
 facile sperni: vilissima verò plenis buccis dilaudari
 soleant: Nihil magis necessarium quàm pios Ec-
 clésiæ ministros laudare laudanda, vituperare &
 taxare, quæ vituperijs sint digna: Itaq; non rarò pro
 Concione, quoties, vel Introductionis Gregorianæ,
 sicuti vocant, apud nos jam per annos penè 50. usi-
 tata) vel examinum semestrium, vel lectionum Ev-
 angelicarum aut propheticarum occasio tulit: Ex-
 hortationes de Scholis excolendis, deq; officijs Hie-
 rarchiarum divinitùs institutarum, docentiumq; &
 discipulorum, prout Spiritus S. eloqui dedit, ad popu-
 lum unà cum Collegis carissimis, instituendas pu-
 tavi.

Quoniam verò in eandem sententiam aliquid
 Scholasticæ Declamationi simile meditatus, Vobis
 Amplissimi Domini Consules, id ipsum nuper ob-
 tuleram; quibus hanc Orationem non solum in cœ-
 tu studiosæ juventutis frequentissimo publicè reci-
 tandam: sed etiam ex Amplissimis Collegijs Dn.
 Consiliariorum, Scabinorum, Salinarum præfecto-
 rum,

DEDICATORIA.

rum, & Ecclesiasticorum ædilium, viros dignitate præcellentes huc invitare visum fuit: ut nimirum ea, de singulorum officijs ad Scholarum felicem instaurationem necessariò conjungendis Oratio, ab omnium ordinum in hac inclytâ Rep. proceribus tantò solenniùs audiretur, tantò uberiores per coelestem benedictionem fructus eniteretur (sicuti verbum Dei nunquam sine fructu audiri solet) Etiam si tenior forsàn & exilior sit, quàm pro rei dignitate, & Magnifici Auditorij claritate: Multis tamen ita placuit, ut ad describendum sæpiùs sit expetita; multis etiam ut publici juris fieret, desiderata: Facile passus sum Typis nostris excusam in plurium manus, etiam eorum qui audire non potuerunt, eam pervenire.

Vestro autem nomini, Amplissimi prudentissimiq; viri, illam inscribendam existimavi multis de causis, quarum prima est, ut pro insigni & verè paternâ curâ & sollicitudine, quâ Scholam hanc vestram illustrè completimini: quam nuper etiam insignibus beneficijs testatam fecistis, publico aliquo testimonio, primùm Deo Opt. Max. *δοτῆρι ἐπέωρ.* dein etiam vobis universis & singulis gratias singularibus, si modo illa reperire possem, verbis agerem: nec quidquã magis me in votis habere, quàm ut in annos usque Nestoreos talem tamq. sanctam adfectionem erga literaræ pietatis studia reipsâ declarare pergatis, ali-

quo pignore solenni contestarer. Deinceps etiam ut
 insignem vestram liberalitatem, adeoq; munificentiam,
 quâ non ita pridem magnis sumptibus Bibliothecam
 novam ædificandam, veteremq; amplificandam
 autores gravissimi exististis, & hoc eximium orna-
 mentum Reipub. Ecclesiæ verò scholæq; nostræ, sin-
 gulare adiumentum fore commemorabili pietate de-
 crevistis. Tertio quod meæ tenuitatis quaecunq; stu-
 dium erga Remp. scholasticam mirificâ benignitate
 & humanitate nunquam satis prædicandâ, remune-
 rare, publiceq; in plurimorum hominum lectissi-
 morum veluti conspectu, lætissimoq; plurimorum
 applausu magis quam sperare fuisset ausus, celebra-
 re dignati estis. Postremò ut refutare etiam quorun-
 dam V.V.A.A. nò ignotorum hominum calumnias
 vel potius Sycophantias: qui ideò, quòd condemna-
 tionem doctrinæ D. LUTHERI incomparabilis Theo-
 logi, qui in eadem cathedrâ, quam per Dei gratiam
 Vestra mihi assignavit autoritas; aliquoties postre-
 mis vitæ suæ annis docuit, approbare nò possum: sed
 quæ ille contra Sorbonistas aliosq; fanaticos scribès
 improbavit, eadem ipsemet improbo, & inter Verita-
 tem Spirituale & carnalem, Divinam & humanam,
 Theologicam & Philosophicam, accuratissime distin-
 guendum contendo: nescio qualem contemtum Bo-
 narum artium & rudicatem extrema, omnis doctri-
 næ hoste ad fingere non erubescunt. Ex his enim vo-
 cibus

D. EDICATORIA.

cibus sapissimè aliàs à me usurpatis & repetitis, perspicuum esse arbitror, me omnis doctrinæ liberalis veræq; religionis à puero fuisse studiosissimû: & per hos annos XXII, per quos hoc loco me D. Servator Ecclesiam suam erudire voluit, hortatorè assiduû, publicè & privatim, auditoribus & civibus nostris univèrsis fuisse: ut liberos suos felicioribus præsertim ingenijs præditos, in scholæ disciplinam publicam traderet, verâ pietate, linguarum eruditarum & optimarum artium cognitione imbuendos, ad Ecclesiæ totiusq; Reip. *κοινωπέλειαν* curarent. Cujusmodi hortamina non semel, sed plus millies & de S. Cortynis, & in singulis inclyti gymnasij nostri auditorijs, imò etiam in Dicasterijs, & Nymphæis & ubicunq; sese dedit occasio, à me repetita & inculcata, fanaticorum autem Carlstadiorum, Picardorum & fratrum ignorantia furores justo zelo retusos, bonâ cōscientiâ adfirmare, V. V. A. A. & Clarissimum virum nostræ scholæ Rectorem, ejusq; collegas testes allegare possum. Sicut illud etiam Distichon sapissimè sonare consuevi.

Omnia decreseunt, ubi non Ecclesia crescit:

Et pereunt spretis cætera cuncta Scholâ.

Sed de his in ipsâ Oratione pluribus. Quod superest Dni opt. max. tutela ac patrociniò, Vos, Amplissimi Consulcissimiq; Viri, cum tota hujus urbis Ecclesiâ, Republ. Scholâ, suspirijs ardentibus commendo. Dat. 1603, ipsâ Dominica Palmarum.

Amplitud. V.

reverenter colens

Johannes Olearius S. S. Theol. Do

EPI.

EPIGRAMMA
IN ORATIONEM DE SCHOLIS INSTAV-
RANDIS DOCT. OLEARII.

Rata DEO præstans, terræ utilia, aptaq; celo,
Iure solet doctis MAGNVS hic esse Viris.
Construisse scholas studio solerte, sed est res
Grata DEO, terris utilis, apta polo.
Gratius anne DEO quid sit, pomeria regni
Quàm latis Christi finibus aucta Ducis:
Et plantas superi in laudes educere Ionæ?
Præstare id tantum sed Schola sancta potest.

Utilius terris quid sit, quàm fingere mentes,

Et toto officijs præficere orbe sacris:

Vitæ & equo ceu Durateo, transmittere ad vsus?

Præstare id tantum sed Schola docta potest.

Aptius an celo quid sit, quàm luce coruscum,

Æthereâ summum luce videre DEVUM:

Et iubar vt Phœbi radiantes vincere stellas?

Præstare id tantum sed Schola dia potest.

Horum aliquod solum qui pectore præstat amœno,

Iure potest doctis MAGNVS hic esse Viris.

Pectore sed præstas OLEARII hæc omnia fido:

Omnibus anne igitur tu quoq; MAGNVS seris?

Lustra quaterna, sed & felix, Trieterida præstas,

Arte, fide, meritis, sedulitate potens.

Tu palmas præfers, oleasq; OLEARIVS acer,

Accinis & Christo lætum OSIANNA Ducis.

Christum victoremq; doces, pacisq; datorem:

Sternens vestem, omnes arteq; req; iuuas.

Sic vtriusque reples faustum re nominis omen:

Inde tibi Christi palma olea atq; venit.

Lustris iam denis septenos adijcis annos;

His spacia adijcit vel triplicata DEVVS.

Sitque Choro pax, sitque Foro pax, sitq; Toro pax:

Omnibus atq; sonet dulce OSIANNA locis.

M. Christoph. Casar Scholæ Hal. Rector.

Die Palmarum et Olearum, Christo Regi et sacerdoti
sempiterno, inter lætas acclamationes, antam urbem
ingredietur, prælati a. qui iam incidit in 17 Ap. 1603

ORATIO DE SCHOLIS

felicitate instaurandis.

Vm multa sunt, Magnifici, Nobilissimi, Amplissimi, Reverēdi, doctissimi DD. Auditores, Adolescentes studiosissimi, de quibus in huiusmodi congressibus Scholasticis, vbi omnium ordinum & hierarchiarum studia erga Scholas, veluti seminata Ecclesiarum, & civitatum, elucescant, merito dicendum, & cogitandum; tum nihil magis necessarium, nihil convenientius aut opportunius, quam si de singulorum, & universonum officijs ad conservationem liberalium disciplinarum pertinentibus differatur. Nam etiamsi summa dignitas, latissimeq; patens utilitas (quæ ex docentium, & discipulorum laboribus, in totam Remp. Christianam omnesq; status ejus redundat) consideratu sit dignissima: Quippe quæ vehementer animos ad quodvis genus officij alacrius obediendum inflammare possit; tamen nisi sua cuiq; lectio peculiariter cura fuerit, atq; etiam indicata sit: facile usu venit, quod dicitur, τὸ πᾶσι κοινόν, ἡμῖς αὖ ἐπιμελείας πρὸς ἑαυτῶν, ut ei, quod ad omnes pertinet, quam minimum sollicitudinis, & sedulitatis impendatur. Quare, tamen si hoc loco de multis alijs utiliter dici jam poterat; tamen flagitare summa videtur necessitas, ut de rebus agendis potissimum verba fiant: & Theoricis sive speculabilibus illis de origine, dignitate, vetustate, diversitate, progressu, ruinis, & instauracionibus Scholarum vel valere iussis, vel in suum locum rejectis, aut breviter passim delibatis, de rebus agendis, ipsaque praxi Scholasticarum operatum dicamus. Quod enim ille Romanorum eloquentissimus ait: Virtutis omnis laus in actione

B

confi-

consistit: Idem hoc eruditissimo seculo, quo literatissimis hominibus, & eruditissimis libris plena sunt omnia: meruo nobis infixum est: ut quod uberrimè traditum, & explicatum passim reperitur, ad usum in vitâ prudenter transferatur. Itaq; tametsi in tantâ varietate rerum non deesset argumentum plausibilius, quale nuper à Clarissimo, doctissimoq; D. M. Cesare scholæ hujus Rectore digniss. compatre meo dilecto audivimus de Incarnatione Verbi: Tamen hanc de praxi Reip. literariæ præferendam duximus materiam, idq; certis de causis.

Videmus omnia passim fervere studijs hominum, scholas fundare, celebrare & gubernare cupientium: Jesuitas non solum in Europa, sed etiam in America, & Peruana, in Iapanicis insulis sua seminaria meditari. Franciscanos non in Europâ tantum, sed etiam in Asia & Africa sua Monasteria, quæ Scholas antiquitus adjunctas habuerunt, propagasse; Nisi fallit Catalogus in libro Conformitatum S. Francisci prolixè descriptus. Sacramentarios passim quoq; videmus non tantum in celebribus: sed etiam in obscuris oppidulis quibusdam, & ijs locis ubi nullæ fuerant prius Musarum officinæ, Declamirando, Disputando, Typographicam artem facitirando, strenuam operam navasse.

Nostræ Religionis homines suo quoq; per Dei gratiam deesse noluerunt officio. Sed hoc veris lacrymis, imò crucentis deplorandum: quod in tanto numero Scholarum tam paucæ suat hoc nomine satis dignæ. Alibi sincera deficit Evangelij doctrina, proq; pastoribus, greges agnorum & ovium curâ salutarituentibus, lupi ad gubernacula sedent, cum itaq; pravis opinionibus & blasphemijs polluant, & speluncas latronum ex officinis piarum precum, ut filius Dei loquitur, efficiunt. Alibi pij principes, & magistratus nulli sunt, sub quorum liberali umbra, quietem & p. bulum capi

capiant Musarum choragi; Sed tyranni, & Harpyiæ, hand secus ac centimanus ille Briareus omnia ad sese rapiunt, & id, quod doctrinæ cœlestis studiosos capere oportebat, amisericorditer intercipiunt. Alibi licet puritas doctrinæ vigeat, munificentia gubernatorum & procerum laudatissima præsto sit; tanta tamen est vel pravitas, vel ignavia, vel docentium vel discipulorum, vel utrorumq; , ut cum omnia cumulatissime suppeditata sint ab alijs, quæ ad culturam ingeniorum requiruntur, ipsi sibi metum duntaxat deesse reperiantur. Certum est igitur, tantum esse καμῖλιον, tamq; pretiosum thesaurum bene constitutam Scholam; ut omnes ordines, singulaq; hierarchiæ corporis Ecclesiastici satis hic habeant quod elaborent; in primis verò etiam divinam ut opem votis ardentibus, & assiduis implorent. Quocirca vir Dei Lutherus, qui Germanorum propheta merito nominatur omni laudè dignissimus, exhortationem suam gravissimam de Scholis rectè constituendis (quæ Tom. VI. V. Vitæ Germanico legitur: Septimo Latinè etiam reddita reperitur) non solum exemplo suo, doctrinæq; præconio prævit omnibus nostri ordinis hominibus, quibus Ministerium Evangelij commissum est, ut quænam in Scholarum curatione pastoralis muneris sunt, cogitemus: Sed etiam Magistratibus, & Senatoribus civitatum Germaniæ, ipsa dedicatione scriptorum elegantissimorum, & gravissimorum suas operas ibidem assignavit: Civibus etiam, & patribus familias; ipsisq; magistris ac discipulis. Eodem igitur procedamus ordine, & quia teste Salomone, justus primum sui debet accusator esse, deinceps alios quoq; commonefacere: Primum quid propriè sint Scholæ, & quænam sit felix illarum instauratio, ubi de piorum Episcoporum, & pastorum, Deinceps de Magistratum & Senatorum. Tertio de civium, & patrum familias. Postremo etiam de præceptorum & discipulorum

lorum officio nonnulla in medium adferamus, Deumque patrem Opt. Max. in nomine filij sui dilecti Iesu Christi, qui pueros ad se duci iussit, talibusque regnum cœleste promisit oremus, ut suo S. Spiritu nos ad salutares commonefactiones proponendas erudiat, & in omnem veritatem ducat; uniuersis autem, & singulis facultatem, & voluntatem, libenter & obedienter, ea quæ ratione vocationis præstanda sunt accuranda, cœlitus inspiret ac largiatur. Amen.

QVOD SCHOLÆ SINT, ET QVÆ FOE-

lix illarum institutio.

PRIUSquam de singulorum ordinum officijs erga rem literariam dicere aggrediar: paucis definiendum videtur, quid Scholæ propriè sint, & qualis sit earum fœlix, & optabilis constitutio, cum & rectè dictum sit, omnem quæ ratione suscipitur, aliquâ de re institutionem, à definitione debere proficisci; ut intelligatur quid sit id, de quo quæritur. Et negari non possit, inter eruditos, etiam magni nominis viros non satis constare, quænam sit benè constituta Scholæ; qualis expetenda, suscipiendaque sit Scholarum collapsarum reformatio. Aliud enim, alijs sectis est propositum: & quod huic præstantissimum, id alteri detestabile videtur. Nos autem nunc Turcis suas Medras, Iudæorū Rabbinis suas Synagogas & Misnoth, Esauitis sua seminaria regni Antichristiani relinquimus: Academiarum quoque gubernationem, ijs quibus divina providentia illas commisit: Et de triualibus, quas vocant, Scholis nostrarum Ecclesiarum agemus; quarum finis est triplex. Primus, ut sint veræ & incorruptæ religionis officinæ, in quibus sincera Catechismi doctrina, siue S. scripturarum summarium teneris mentibus, veluti cum lacte nutricis instilletur: Alter, ut mores severiore, & honesta disciplina regantur, ad modestam, reverentiam sup-
perio-

periorum, aliasq; virtutes conformentur: Tertius, ut linguas eruditas, & artes liberales, Ecclesie, Rei q; pub. necessarias, & privatim utiles, conservent. Sincera pietatis norma nobis est unica verbum Dei, ejusq; synopsis, Lutheri Catechismus, & Augustana confessio 28. articulis comprehensa: quæ vetera symbola, Apostolicum, Nicenum, Athanasianum repetit. Gubernatio morum ac totius vitæ ex Catechismi partibus, Decalogo, & cæteris petenda est: cum rectissime dictum sit à D. Prospero lib. de Voc. Gentium: Fides bonæ voluntatis, & justæ actionis genitrix est, Et ab D. Aug. Male ibi vivitur, ubi de Deo non bene creditur. Quod enim ex Ethicis Aristotelis aliqui rectius præcepta morum sumi posse credunt, vel etiam ex poetarum & oratorum, & Philosophorum sententijs, quam ex Catechesi, id falsum est: Cum Philosophia quædam ut virtutis opera laudet: quæ vox Spiritus S. damnat ut flagitia Joh. 16. Quod ad linguas eruditas Latinam, Græcam, Hebraicam artesq; liberales attinet: quæ ad ingenij culturam conducunt: pariter privatim & publice, magno sunt vel ornamento, vel emolumento. Hæ sic discende sunt, ut & pietati, & morum honestati & communi utilitati serviant. Florent igitur scholæ, ubi hæc tria diligenter inculcantur. Læbent, ubi vel unum vel plura horum negliguntur. Ut cum Esauitæ suâ Catechesin idololatricam, Invocationem sanctorum, adorationem statuarum, abominationes Missarum: Fidem dubitativam pro verâ: cucullum Monasticum Baptismo æquipollentem ad consequendam R. peccatorum, mutilationem cœnæ Dominicæ, & oblationem pro animabus in purgatorio, similiaq; detestanda sacra pro veris Dei cultibus tenere juvenuti inculcant.

Etiam si igitur virginalem verecundiam, & summam styli elegantiam, & cursum Philosophicum brevi tempore possent

possent absolvere, suisq; insculpere, sicut nonnulli gloriantur: Tamen infelix est illorum reformatio: execranda potius, quam exoptanda instauratio. Pluris est gutta veritatis, quam dolium profanae eruditionis Esauiticae. Idem de Calvinianis statuendum, qui quocunq; irreplerint, Catechesin Lutheri, & August. confessionem aut penitus repudiant, aut depravant: omnes partes legis & Evangelij corruptelis suis inquinant: nunc hujus nunc illius partis distributionem, aut enarrationem scurriliter exagitant: suisq; erroribus discipulos dementant. Itaq; si quis illorum, linguis hominum, & angelorum loqueretur, & miracula etiam edere posset: tamen reformatio vel instauratio foelix Scholarum à tali non esset expectanda. Quare cum scholæ vocentur Domus Dei, Psal. 83. sicut etiam Ecclesiæ: in eo consistit *εὐραξία* Scholarum, si consensus sit primùm inter ministerium utrumq; Scholasticum nimirum & Ecclesiasticum: ut quod Poëta Christianus canit:

Sint unum, doceant unum, patientur & unum.

Qui unum de Christi nomine nomen habent.

Fœda siquidem fuerit confusio: cum alternis Deo Opt. Max. laudes ab Ecclesiâ & Scholâ, à pastoribus, & præceptoribus sint cantandæ: si cantionis fuerit Hæresis, confessionis *διαφορία*: si destruat in scholâ, quod construit in Ecclesiâ, si aliud audiant juniores, aliud seniores. Itaq; non magis à suis viceribus homo vivens, & valens, quam hæc ab illâ poterit divelli.

Quis autem felicitis instaurationis terminus ac finis fuerit? aut omnibus, nemine excepto, instituendi ratio proberetur? à nemine penitus reprehendatur? nihil in ea desideretur? Id quidem non solum difficile, sed etiam impossibile fuerit: ideoq; vel sperare nefas. Nunquam enim, ita præclare cum rebus humanis agitur, inquit Seneca, ut optima plu-

plurimis (necum omnibus) probentur. Indicium pessimi turba est, Non enim quo eundem est, sed quo itur, maxima pars vadit. Socrates Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, à Platone, Xenophonte, Demosthene, præstantissimisque, viris alijs, unice probatus, tandem mortis, eum corru-
 pror juventutis, damnatus ab Atheniensi populo fuit. Et sua riserunt secula Mœnoniden (inquit poëta) cum tota suâ schola. Alius severiorem requirit disciplinam: Alius execrat ut eam quasi carnificinam: Alius requirit adultiores, & barbatos discipulos: Alius mavult ante barbam idoneos supremæ classis auditores, qui ad Academias ablegentur: & muneribus publicis præficiantur: Alius vult in Cicero-
 ne, Plauto, Plutareho, Euripide, Platone, usq. ad 30. ætatis annum studiosos detineri: deinde primum, vel Theologiæ, vel Iurisprudentiæ vel Medicinæ animum applicari: Catechismum Lutheri vel Chytræi, Psalmos, Pericopas Evange-
 liorum nullas à pueris audiri vel edisci: ne loqui discant videlicet inquinatè: tantum verò gnemas ex Cicero & Horatio, Terentio, Plauto selectissimas. Et quis omnia respiciat hominum dehramenta?

Sed nos, ut descriptio Scholasticarum in nostrâ civitate operarum publica habet, nostris gubernatoribus Ecclesiasticis, pijsq; magistratibus probatam, & publicæ confessioni orthodoxæ consentaneam probamus scholam. Itaque de pastorum officio erga Scholas primum agamus.

Reperiuntur nonnulli, quos, haud scio, quis malus genius agitat, aut fanaticus error, & iracunda Diana (ut cum Poëta loqui) ut nullas vel ut esse Ministrorum Ecclesiæ *Flor. h.* partes, vel in vitandis, vel alioquin in commendandis, aut *te poë.* gubernandis scholis. Volunt igitur hos penitus esse remotos, à mandris, & septis quibus agni Domini redentori custodiuntur. In deliberationibus igitur gravissimis, de visi-
 tatione

rationibus Ecclesiarum & Scholarum hujusmodi voces
 effutire non verentur. Pastorem Ecclesie in Schola, nihil
 aliud esse quam canem in balneo. Quibus autem tales ra-
 piantur impiarum cogitationum procellis: jam pluribus
 divinare haud libet. Tamen demonstrari, manibusq; palpa-
 ri propemodum poterat, eundem Spiritum, qui Juliano
 Apostata, Christianorum filios à studijs liberalium artium
 publicis Edictis removendi, autor olim fuit, in tales consul-
 tores immigrasse: ut scholas ab omni sincera religione se-
 paratas, fanaticis erroribus inquinatas, & odio rectè docen-
 tium Sacerdotum penitus imbutas, quàm verà pietati de-
 ditas, & cum Ecclesiasticis caribus conjunctissimas, malint.
 Præliterat verò propemodum, nullas esse, quàm ejusmodi
 Scholas, ubi juvenus semina errorum, & odia rectè do-
 centium Ministrorum haurire cogatur; ubi nulla pijs pasto-
 ribus redarguendi falsam doctrinam, aut collapsam discipli-
 nam instaurandi potestas relinquatur. Fatemur quidem to-
 to pectore, gratisq; mentibus celebramus quod est in Arti-
 X X V I I I, Confessionis Augustanæ, utramq; potestatem
 & Ecclesiasticam & Politicam duo Dei summa in terris esse
 beneficia; nec non utramq; propter mandatum coeleste
 religiosè venerandam & honore afficiendam esse. Cum
 etiam æternus Deus Politicis gubernatoribus divitias, &
 opes hujus mundi, cæteraq; ad panem quotidianum perti-
 nentia subjecerit; impij essemus, si non ingentia beneficia,
 quæ tam in Scholas, quàm in Ecclesias à pijs Magistratibus
 proficiscuntur, agnosceremus. Sed tamen non ita commi-
 scenda sunt hæc divinæ functiones, ut quod utriq; pro ratio-
 ne modoq; Vocationis distributis operis competat, hoc in-
 totum alteri vendicetur.

Verum consideremus fundamenta verbi mandatiq;que
 Divini, quod partem curæ Scholasticæ cogantur sustinere
 pij

prii pastores, Evangelij præcones. Et veteris Testamenti Historijs de Prophetarum sanctissimorum, & sacerdotum, Samuelis, Eliæ, Elisæi Scholastica sollicitudine, qui greges discipulorum secum traxere, nunc veluti sepositus: ex Novo quædam oracula proferamus.

Iohan. 21. cum Christus redivivus ex morte tridua, Petrum privatim, & nominatim alloquitur, suiq; muneris commonefacit, Petre, inquit, amas me? Pasce agnos meos. Repetite eandem interrogationem Dn. Servator continuo. Petre amas me? Pasce oves meas. Hic Petro non aliquod Papale dominium in omnes Ecclesias, Scholas, Respubl. aut in omnia regna totius mundi assignatur: ut Pontifex Romanus sibi passim in Decretis suis, & Decretalibus Canonibus inferrimè passim discordantibus arrogat. Sicuti Lutherus libro adversus Papatum Romanum à Satanâ fundatum prolixè glossas impudentissimas Gnathonum Romanensium recenset & refellit. Sed commune omnibus & singulis Apostolis, eorumq; successoribus, Episcopis, Presbyteris, & Pastoribus officium injungit, quod ad finem usq; mundi nobis incumbit necessariò. Nimirum ut non solum oves Christi salutaribus pascuis, verum agnos etiam (hoc est, teneram ætatem) pabulo sacrarum literarum alendos, & reficiendos nobis esse statuamus. Primo verò loco collocat Agnorum pastionem. *Βόσκε τὰ ἀγνία μου*, deinde ovium curam *ποιμάειν τὰ πρόβατα μου*: ut summam adeoq; extremam necessitatem pias Scholas diligenter curandi, pastoribus incumbere monstrer. Nam ut Poëta canit:

Quo semel est imbuta recens servabit odorem.

Testa diu. Sic etiam experientia stultorum magistra, *Testa diu*, clamitat ubiq; deprehendi verissimum. Quocirca supervacaneus penè fuerit omnis concionandi labor, si non etiam posteritatis habeatur ratio: si non tenellas plantas, in arboribus

Tom. VIII.
lenens, I L.
Viteberg.

res iustitiæ suo tempore profecturas eadem complectatur sollicitudo.

Nam etiam si gravius sit onus erudiendi pueritiam, quàm ut eidem vacare possitis, qui dux & Minister est sermonis Evangelici: cum pastorale munus totum requirat hominem: Magistrale seu Pædagogicum similiter vix ac ne vix quidem ab illo, qui pluribus, præsertim Heterogeneis, occupationibus distinetur, obiri valeat: tamen hæc pius Ecclesiæ Minister omittere neutiquam debet, quippe suæ vocationis propriissima, & ad rectam iuventutis institutionem maxime necessaria, longeque utilissima.

Primo, ut quemadmodum de omnibus vitæ generibus honorificè loqui & docere, quaque ratione quilibet in ijs deudans, Deo bonâ conscientia servire, bonam militiam militare, fidem & bonam conscientiam servare possit, pii Pastores perspicuè monstrare tenentur: ita in primis etiam de officijs docentium in Scholis, & discipulorum, pro re nata sæpius verba faciant. Christeque placere hos alveolos, in quibus ipsi grata Mellificia fiunt, ostendant: dignitatem summam, utilitatem maximam per omnes humanæ vitæ gradus latissime diffusam, extremam denique necessitatem fovendi studia liberalium disciplinarum, Artium, & linguarum, verbis exaggerent. Quid proceres Deum timentes, & religiosi Magistratus, quid opulenti cives, quid ipsi præceptores, & discipuli debeant huc suo quisque loco, opis & auxilij conferre; productis sacrarum literarum oraculis & exemplis, mandatis & promissionibus divinis, edisserant, neque dubitent, quin Deus suo verbo, suoque tonitru (ut Psal. 68. loquitur) robur additurus, salutaribusque monitis gratiam superni Spiritus affaturus, & benedicaturus sit. Ut enim magnus ille

In Theage. Plato, licet Ethnicus verissimè tamen dixit; Non posse diviniorem ab homine curam suscipi, quam de recta sui, & suorum

suorum institutione: Sic Spiritus S. aliquot ante Platonem natum seculis nos erudit: dum in Abrahamo fidelium parente, Gen. 18. & 22. in Exod. 12. cap. in Deut. 16. in Psal. 78. & alibi passim nobis diligentem iuventutis institutionem, ceu maximum & sanctissimum inter omnes labores humanos commendat.

Neq; tantum ita generatim operas Scholasticas commendare: sed etiam adversus hostes Musarum, Barbaros, avaros, & importunos quosdam, qualium magnus ubiq; fere proventus est, defendere, suoq; patrocinio velut Hyperaspistes tueri Scholas debet Ecclesie pastor. Qui enim magnificas seculi pompas, & quastuosas artes duntaxat mirantur, illis omne illud videtur nimum, quod liberis erudendis, quod pijs Magistris, & pauperibus pedagogis, & scholasticis, aut debiti salarii nomine numeratur, aut indebitum velut honorarium alioqui donatur, aut ex testamentis, aut ultimis voluntatibus piorum distribuitur. His veluti palam impijs, & sacrilegis Harpyis contradicendum est pro viribus; & ex legibus divinis & humanis ostendendum, sicuti non solum militibus, & equitibus, qui adversus Turcicum latrocinium armantur, stipendia debentur: sed etiam tyronibus aliquod salarium, unde se exhibeant, & exerceant præ manu datur; & quidem à R. Galliarum etiam infantibus Helvetiorum, qui adhuc in cunis vagiunt, quotannis certa pecunia impenditur ad Regiam Militiam educandis; sic illis etiam qui adversus pestes generis humani perniciosissimas, adversus barbariem, ruditatem, inscitiam, rem in Divinarum, & humanarum ignorantiam, in pietatem, Cyclopicum Dei contemptum, luxum, avaritiam, à primis annis militanti, itaq; se comparant, ut quocunq; demum loco fuerint olim collocati, strenuos se exhibere possint, sustentatio libera-

2.

beralis debetur. Quis enim militat suis stipendijs? inquit
Apostolus. 1. Cor. 9.

3.
Consolari
docentes ac
discipulos.

Tertio, Consolari etiam pusillanimes, & vel ingrati-
tudine discipulorum, vel magnitudine laborum, vel inhu-
manitate quorundam (qui humaniores merito debebant esse)
fractos, & percussos præceptores, Ecclesiæ pastor debet: ut
memores sint patientiæ, quæ nimis ubique necessaria est.
Quoniam (ut verè dixit Prudentius) Et virtus vidua est,
quam non patientia firmat. Virtus (inquam) quæ alioqui sui
precium est, rectiq; se conscientia sustentat. Molitur enim
hoc Satan, ut excellentia ingenia, publico literarum bono
nata, si alia ratione nequeat, impatientia saltem frangat, &
de statu recto deturber. Hic genua labantia erigere, & ma-
nus defatigatas oportet confortare. ut statuant, mercedem
operi suo certissimè promissam & destinatam. Nec verò
nostram fortunam adeò magnificam censi debere, ut ab
ingratitude calumnijsq; penitus liberi esse aut possimus,
aut velimus: cum Deus Opt. Max. qui non tantum summe
bonus, sed etiam ipsissima summa bonitas est, pro summis
erga omnes beneficijs pessimam reportet blasphemiarum
nimirum & maledictorum gratiam. Sed hoc tertium in
Scholas officium esto compendio notarum.

4.
Bibliotheca
curare.

Quarto, Cum peculiari oraculo Mosis sit in veteri Te-
tamento mandatum, ut Tabulas Decalogi lapideas, & li-
brum LEGIS in Arca fœderis, cum Mannæ cœlestis ca-
psula, collocaret: utq; sacerdotes & Levitæ Librorum Pro-
pheticorum essent custodes, & descriptores, eorumq; regi-
bus Israëlitanî populi exemplaria curarent ac traderent:
Cum scripta S. S. Evangelistarum & Apostolorum præposi-
tis Ecclesiarum sint commendata: Cum in Alexandrina
Ecclesia Cæsariensi, Romana & alijs, piorum Episcoporum
curis, laboribusq; Bibliotheca publicæ sint instituta: Cum
in

in Monasterijs (quæ per aliquot secula vice Scholarum fuere) supellex quædam libraria fuerit collecta: Hoc etiam omnino ad pastoralem curam, Scholis debitam, pertinet, ut & præceptoribus, & discipulis de bonorum librorum & excellentissimorum autorum copiâ pro virili prospiciant: unde cunq; possint, utiles libros colligant: inter bonos & pravos delectum adhibeant: Magnates virosq; nobiles, Magistratus, & cives opulentos, ad liberalitatis suæ monumenta libraria posteris relinquenda exhortentur, quippe quæ liberis, & nepotibus illorû suo tempore servire possint. Quem admodum Lutherus Sanctæ M. Propheta Germaniæ, graviter in hanc sententiam circa finem Libri sui de Scholis rectè instituendis, Consules, & Senatores, præsertim celeberrimum Urbium in Germania, cohortatur: Et exempla Reipubl. illustrium, quæ huic consilio parent, ostendunt.

Sed abruptenda pars hæc, atq; ad alteram transeundum, quæ est de piorum Magistratuum officio in juventute laudabiliter informanda. Nec enim sufficit Ecclesiæ præsides, ut ante dictum, hoc saxo volutando se fatigare, sed alteram Hierarchiam, videlicet Politicam, accedere per necessarium est, ut deinceps fuerit differendum. Alioqui sicut Apostolis, & Episcopis, & Martyribus, qui sub impijs Magistratibus, Scholarum hostibus vixere, cum vitæ fortunarumq; periculo, tamen sancta illa pro Scholis, & pauperibus, & Bibliothecis sollicitudo, foret urgenda: sicut adhuc hodie sub Turcarum & Hispanorum Tyrannide faciendum.

II. PARS. DE POLITICI MAGISTRATUS

erga scholas officijs.

Quid igitur Proceribus, in gubernatione civili occupatis, negotiorum hic imponere poterimus? An tantum

ab re sua otij illis esse valebit, puerilia hæc uti curent, qui
onus Aethnâ gravius sustinere sibi non immeritò videntur? Poëta fingunt, Iasonem Argonautam, sua navi, quam gubernârat, oppressum, & collisum jacere: inuenientes videlicet, haud rarò, præstantes Heroas, sapientia, fortitudine, iustitiâ & moderatione conspicuos, tamen tanta moli negotiorum penitus impares deprehendi. Nec illa Demosthenis vox ignota est, qui dixit: Si duæ sibi viæ proponerentur, quarum altera directò ferret ad mortem; altera ad summos in Rep. honores: siquidem præsciret gravissimos labores, pericula inevitabilia, & vulgi ingratitude, cuiusmodi odi per tot annos illa comperisset: se rectâ viâ illam quæ duceret ad mortem ingressurum. Cum autem illa his mundi novissimis temporibus, inter Christianos etiam nihilo leviora cernantur: quid ulterius attinebit, satis alioquin onerosos fatigare? Verùm nulla lassitudo (inquit ille) officium impedire debet. Ingentes animos extrema in fata ferendos statuamus, ut cum Poëta loquat: etiamsi fax ista mundi ad interitum vergentis: ipsaq; ruina sui potius, quam vaticinijs, aut signis alijs, finem suum portendentis omnia reddat asperiora; tamen ut ceteros Christianæ Reip. ordines; ita etiam pios Magistratus sui memores officij esse convenit: quod nimirum non solum Armario bellico, & corporalis sed etiam cœlico & spiritali sint autoritate divina præfecti: quod custodes utriusq; tabulæ: quod filij Dei altissimi, atq; etiam Dij non sine causa. Psal 81. nominentur. Ego dixi Dij estis, & filij altissimi omnes vos. Vnde Ezech. 33. Pastores ovium Messia, communicum Ministris Ecclesiæ titulo vocantur. Rom. 13. etiam Diaconi & Ministri Dei, cum aut $\theta\epsilon\omicron\varsigma$ $\delta\iota\alpha\kappa\omicron\nu\omicron\varsigma$ $\epsilon\sigma\tau\iota\eta\omicron$ $\delta\alpha\gamma\chi\alpha\omega\iota$. Nulla verò rem magis hanc Diaconiam Dei, & Divinitatem muneris sui representare potest gubernator $\phi\iota\lambda\omicron\sigma\alpha\tau\eta\varsigma$: quam si & ipsum Spiritus sancti Ministe-

Cicer. in
Epist.
Lucani
ver/us.

nisterium, & ejus Scholasticum seminarium sibi habeat
quàm commendatissimum. Vt enim eleganter dicunt Iures
confulti, Dat qui datum, conservat: ita certum est, quod
Scholis ornandis & honestandis pij Consules, & Senatores
impendunt sollicitudinis, & sumtus: quod Ministerio Eccle-
siastico promovendo, propagando, conservandoq; tribuitur,
tam esse divinum opus, ut participet gloriam univer-
sam totius muneris Ecclesiastici. Vt igitur Filius Dei sedens
ad dextram æterni patris, donaq; dans hominibus, nullum
majus confert nobis beneficium, teste Apostolo. Eph. 4.
quàm quod idoneos largitur generi humano veritatis &
justitiæ doctores: ita qui docentes & discentes liberaliter
alunt, & sustentandos curant: qui Scholasticum Ecclesijs
sibi committunt aditus habent: ineffabilem Dei munerum se-
præta it administratos, & imaginem Filiorum Dei in terris
(ut Psalmographus loquitur) gerunt: imo Dij quidam &
filij omnipotentis, voce Spiritus S. nuncupantur. Vnde S.
Propheta Esaias cap. 49. de Ecclesia dicit: Erunt reges nu-
tricij tui, & Regina illorum nutrices tuæ. Et Christus, qui
Prophetam in nomine suo recipit, mercedem Prophetæ
recepturum affirmat. Ita præstantes illi Monarchæ, David,
Salomon, Iosaphat, Ezechias, Josias, summam curam in re-
gè constituendis non solum Ecclesiasticis sacerdotum, sed
etiam Scholasticis Levitarum collegijs adhibuere, sicut Hi-
storia sacra prolixè in libris Regum & Paralipomenon te-
statur. Quin etiam Ethnici, hostes & persecutores veræ Ec-
clesiæ, viderunt sine studiis literarum Respub. & Imperia
consistere non posse. Sicut Aristot. Eth. X. scribit, ubi Cy-
clopum esse Politiam, ubi non curatur publicè iuventutis
institutio.

Nebuchadnezar Babylonius Monarcha, vastatis Hie-
rosolymis, & everisa politia Mosaica, quæ veræ Ecclesiæ &
schol.

Scholarum hospitium 500 annos jam tum fuerat, vidit tamen eruditis hominibus carere se non posse: Seminarium itaq; literatorum virorum in Aula sua Regali instituit; Nobiles & ingenuos aliquot adolescentes de femine Regio Iudaici populi, in his Danielelem, Ananiam, Misactem, & Azariam bonis literis, & Chaldaicis disciplinis (quæ fuere Mathesis, Astrologia, Geometria, Physiologia, Theologia etiam, cæteraq; Magiæ Orientalis, sanioris, inquam, illius, quæ aliàs Philosophia vocatur, non Diabolica, neq; Necromantica istius) erudiendos curavit, atq; etiam ipse nec illos examinare non dubitavit. Ex quâ Scholâ post triennalem institutionem postea publicis officijs nonnulli præfecti: Daniel in primis Propheta Polyhistor, ejusq; tres Symystæ, constantes postea veritatis, & religionis sinceræ confessores & vindices, exitere. Eandem pietatem pijs principibus in Persarum & Medorum Monarchia curæ fuisse docet Historia lib. 3. Esdra cap. 4. quam eandem Iosephus etiam in libris Antiquitatum commemorat: (ne quis Apocryphi scripti auctoritatem præter morem allegari cavillettur) ubi legimus Zorobabelis eruditam facundiam, & de *γυωσπαρσία* & de veritatis invicta potentiâ declamantis, occasionem reedificandis Hierosolymis præbuisse: operiq; illi, licet Regijs Edictis, mandatis, & largitionibus inchoato, Divinis promissis & oraculis sanctificato salutares demum successus addidisse. Sed novi Testamenti tempora & Historias etiam consideremus, unde Magistratum piorum, & Sapientum in Scholas Christianas studia, & quomodo ex Oraculi cœlestis, quod ex Esaia supra fuit allatum, se nutricios Scholarum præstiterint Reges & Principes, attendamus.

De temporibus ijs, quibus ipse Dei filius docendi munus in templis & Scholis obivit, primum videamus: & ecce
 mox

mox ille Centurio, qui à Capernaicis civibus, quod populum Iudaicum diligeret, & Scholam ipsis aedificasset, Luc. 7. magnificè prædicatur. Etsi verò hic Centurio militaris vir fuerit, & Romano Imper. Tiberio iurejurando obstrictus & subditus: ante fortassis etiam Ethnicis Idolomanijs deditus: tamen cum in Christianismo tantum profecerit, ut fidem ejus, Magister Fidei Christus, omnium Israëlitarum fidei præferat: meritò docebit etiam pios piarum civitatum Proceres, quidnam sui sit muneris. Docuit enim & disputavit filius Dei, in illa novà Scholà, quam ex manubijs Martis religiosus miles Musis Christianis Capernai consecrârat, ut Job. 6. prolixè describitur. Actorum 19. narratur, A postolum Paulum ab Iudæis obstinatis, & Christianam fidem blasphemantibus, secessionem fecisse, suos discipulos ab ijs separasse, & in Schola Tyranni cuiusdam, sive ut paulo post in eodem capite 19. scriptura loquitur *ἀγορῆς*, hoc est, Magnatis aut Præfecti, aut Nobilis cuiusdam in Asia, Ephesi per biennium docuisse, ut per totam Asiam inde personuerit Evangelij præconium. Ita quidem repudiata Iudæorum Synagoga in qua tres menses docuerat: relicto Ephesinæ Dianæ templo, cujus Idolomania pertinaciter ab Aurifabro Demetrio & socijs Idoloplastices ejus defendebatur: in Schola, quam Tyrannus quidam aedificarat, docet Apostolus. Et hoc quidem loco tantum mentio fit vocabuli Scholæ *σχολῆς* in novo Testamento, quod sciam: cum alioqui Synagoga vocabulum ab Evangelistis usurpetur, quod in Germanicis Biblijs redditur Schola.

Nunc ut mittamus dicere, quibus subsidijs Scholæ potuerint subsistere, cum Apostoli, & eorum discipuli, primo, secundo, tertio quoq; post Ascensionem Dn. Servatoris seculo, non solum inter Proceres Mundi, nullos penè patronos, & nutricos Ecclesiarum & Scholarum, sed etiam mul-

D

tos

tos acerrimos hostes, & persecutores habuerunt) Quamvis
 P/sal. 47. semper & ubiq; tamen, non solum inter plebejos, sed etiam
 inter Magnates, quidam ceu scuta terræ fuerint, qui pijs cœ-
 libus Halcyonia præbuere: sicuti tempore Diocletiani crue-
 delissimi; & Maxentij Imp. Constantius Chlorus, Magni
 illius Constantini, primi Monarchæ Christiani, pater, um-
 braculum Gallicis Ecclesijs fuit, & Asylum inter horrendas
 multorum annorum persecutiones) ut, inquam, de ijs tri-
 bus seculis nihil dicamus; Deinceps quotquot Romano-
 rum Imperatores Christo fidem dedere; Constantinus M,
 inquam, Theodosius, Martianus, Valentinianus, Carolus
 Magnus, & cæteri Heroes quam plurimi, non solum Eccle-
 sijs passim instaurandis, sed etiam Scholis exornandis, &
 collocupletandis, eruditorumq; virorum copiâ & indu-
 striâ condecorandis, plurimum & laboris, & sollicitudinis
 impendere, Bibliothecas selectissimis quibusq; libris instru-
 xere, pauperum liberos sumtibus destitutos, modò ingenijs
 excellenter, liberaliter fovère. Examinibus etiam studioso-
 rum ipsimet interdum interesse non dedignati fuere. Ac ut
 breviter multorum seculorum narrationes concludam de
 officio piorum Magistratum in Scholis instaurandis: uni-
 cum de Carolo Magno, primo Germanorum Imperatore
 Christiano, referam: Qui non solum multos Episcopatus,
 Multa Canonicorum collegia Episcopatibus adjuncta;
 multa Monasteria (quæ nihil aliud nisi scholæ initio fue-
 runt, & literatæ pietatis Gymnasia seu *monasteria* fremat hic
 licet, & mendacia nostræ Confess. Aug. assignat Bellarmi-
 nus) passim per totam Germaniam construxit, sed etiam
 ipsemet Examinibus tam nobilium puerorum, quam ex te-
 nuioris fortunæ civibus natorum, interesse dignatus est; Et
 si nobiles deprehendisset fiduciâ majorum ignaviores, & ad
 discendum segniores, privilegia nobilitatis illis adimere, &
 paupe-

pauperum filios (modò diligentes in studijs, ingenuos, ingeniosos, & doctos) dijs anteferre solitus fuit. De quo locum in signem Ioh. Aventini clarissimi Historiographi ex Annalibus Bojorum lib. 4. pag. 287. audite quæso ne gravemini. Cum enim narrasset, quæ ratione Carolus M. liberalia literarum studia penè jam injuria majorum oblitterata, instaurare summopere conatus sit: quomodo ex Hybernia duos Scotos, Clementem & Albinum, ex Anglia alterum Albinum acciverit; ex Suevia Valdonem Augiæ majoris Magistrum, quorum primum Albinum Scotorum miserit Ticinam, ad aperendum ibi ludum literarium: Clementem Lutetiam Parisiorum: ijsq; annonam ex fisco, & stipendia assignarit: Procerum pauperumq; pueros, ingenuos modò, erudiendi causa tradiderit: Albinum Anglum secum detinuerit: Valdonem aliò juventutis erudiendæ gratia destinarit: mox adjicit hæc verba de Examine: Cum Carolus M. longo post tempore in Galliam divertisset, pueros quos Clementi commiserat, epistolis, versibus, carminibus, orationibus panegyricis scriptis, ut periculum de eorum ingenio atq; indole faceret, sibi exhiberi jubet. Vbi tenuiores præter spem profecisse; nobiles verò gaudijs corporis deditos, cultum animi neglexisse deprehendit: illis ad dextram segregatis: Vos quidem maecti virtute, inquit, estote filiioli pientissimi, qui nostro imperio gnauiter defuncti estis: vestra erunt sacerdotia locupletissima, & Pontificatus maximi: Ego vos in Aulam adscisco: ex vobis Senatores cooptabo: vos in album Prætorum, & Patrum curiam ad legam. Deinde ad Nobilium liberos, quos à lavâ collocarat, vultu haud irati dissimulans, ait: At vos comatuli, & delicatuli, fræti opibus, & splendore parentum, nostram majestatem conspexistis: vitia, oria, luxum & inentiam, bonis literis, virtutibusq; contempto decrei o nostro prætulistis: Ita

hæc, & Deum immortalem testor, nihil penitus commodis honoris, ne obulum quidem ab Imperat. vestro, cujus iussa aspernati estis, expectare: Faxim, ut omnibus mortalibus ludibrio vivatis: & in vos exempla edam, nisi respueritis, & negligentiam, diligentiam expiaveritis: Ignoscite, Aud. Ornatiss. quod prolixius verba non tam Aventini clarissimi Historici, sapientissimisq; aliquot Principibus avorum memoria charissimi, quam Imperatoris Caroli M. postromanes natos præstantissimi, excitandæ juventutis ergo recitavi.

Adjicere possem his aliorum Imperatorum, videlicet Othonum, Henricorum, Fridericorum, illius in primis, qui hunc inclycum Archiepiscopatum fundavit Othonis M. & præsertim Maximiliani I. gravissimam auctoritatem: qui in comitijs anni 1500. cohortatus est gravissimè principes Germaniæ, præsertim Fridericum Sax. & Marchionem Brandenburgicū Electores, ut quia doctis viris carere omnino non possent: magnis sumptibus subditorum liberos in exteris nationes mittere cogeretur: Ipsi de Scholis & Academijs instituendis in sua quisq; ditione cogitatione susciperent: Sicut ipse Viennensi Scholâ fundanda bono ipsis exemplo prævixisset. O vocem Imperatore præstante dignissimam: utilitatis & salutis referatissimam: quæ multas hominum myriadas salvifica rerum divinarum & humanarum notitia mirabiliter imbuit: quæ Sapientissimum alioqui Fridericum ad ea consilia maturanda, moxq; altero anno exequenda impulit, quæ nullis thesauris totius mundi comparari potuerunt. Vix enim biennio post, V Vitebergensis Schola felicissimo sydere fundata, cujus nuper jubilæus seculari ingenti celebritate peractus: sexennio post Francofortensis ad Oderam instaurata. 20. annis post Marpurgensis. 38 post Regiomontana Borussia, deinde Ienensis, & Helmstadenſis magno totius Reip. Christianæ bono publicis ceremonijs Introductionum sunt dedicata.

Talis

1503.

1506.

1524.

1544.

1550.

1576.

Talis cura pijs Magistratibus incubuit, planeq; necessaria fuit, ideo quod cœnobiaz sive Monasteria, studijs liberarum disciplinarum antiquitus destinata, nefariè in luxum, barbariem, & idololatricas superstitiones degenerarant: quod in Baaliticis clamoribus Choralium ignavi ventres proram & puppim Religionis eruditæ, collocarant: neque tantum Græcam & Latinam, sed vernaculam quoq; linguam penè dedidicerant, & infeliciter docendo dedocuerant. Quod si nusquam alibi, saltem in Germanicis Bibliorum Translationibus ante annos centum vel 80. Augustæ, Noribergæ, Halberstadij, editis videre licet: ubi tanta notorium Latinis, sed etiam Germanicis in vocabulis, & phrasibus exponendis & reddendis ruditas, & barbaries cernitur, ut stuporem legentibus nobis incutiat. Secundo loco clamant hoc tot Mendicantium Monachorum Postilla, vel potius sterquilinia: tot Quodlibeticarum Quæstionum plaustra: tot Sententiariorum commenta: In quibus nihil bonarum rerum, nihil solidæ doctrinæ, nihil profus in dicendo vel sapientiæ, vel elegantia. Quanto tunc miserii Principes & Imperatores subditorum suorum (qui ab i. faustis doctoribus, & perdebantur, & prodebantur.) Scholarum curam ad Pios quoq; Magistratus pertinere judicarunt. Sicut omnes boni Principes in legitimis Positijs unanimi censurâ semper decrevêre. Nam quod Licinius Imperator Constantinî Magni Affinis, & collega dixisse perhibetur, Literas Reipub. vitiosas, & pestem esse, literatos autem Aularum forices: cum is omnium disciplinarum usq; adeo rudis fuerit, ut ne nomen quidem suum Diplomatis subscribere potuerit: merito refertur ad illud Proverbiale: Scientia non habet hostem, nisi ignorantem. Et cum is non solum male dictis, sed etiam crudelissimis supplicijs, Ecclesiarum & Scholarum Ministros oppugnavit: merito Deus vindex

*Aurelius Victor in vita
Constantini Magni*

ORATIO

suorum servorum, & studiorum salutarium, sic illius rabiem punivit, ut Imper. Constantinus M. licet affinis & collega: quia docentium, vel discipulorum cætus reverenter habendos sapientissimè judicaret, illum sibi necessariò reprimendum, & (quia furor aliter coerceri non poterat) imperio, vitæque exuendum autumarit. Ephesij, cum Hermotinum doctus, virum eiecissent, dixisse feruntur, Nemo nostrum frugi sit, aut excellat. si quis frugi esse, aut excellere velit, discedat: sed ob barbaricam illam vocem digni iudicati sunt, qui strangularentur: & ipsi suam inertiam postea condemnare. Quorsum autem hæc tam multa de piorum Magistratum, & quidem Cæsarum & Regum in Scholas instaurandas Zelo? Non aliorum sanè dicta sunt, quàm ut Pontificiorum nostrorum, & aliorum quorundam malefactorum insaniam refutem: qui Magistratus Christianos, vel ut armentarios duntaxat faciunt, & Laicos tales, qui nihil curare debeant, quid vel in Ecclesijs, vel Scholis, ab Episcopis & Monachis boni malivè peragatur: Ut denique doceam, pios & hic & alibi Magistratus, Consules, & Senatores, patrum memoriâ, rectissimè fecisse, qui Evangelio per Lutherum sanctæ memoriæ virum, reslorescente, & ex densissimis tenebris velut resurgente; repudiatis barbarorum Monachorum Mendicabilis, & popinis, ijsque etiam (ubi potuit commodè fieri) legitimâ ratione disturbatis, piæ cruditionis officinas Christo dedicavere: Magistros solide doctos honestis stipendijs alvère: pauperum aque, ut divitum liberos in ludum mittendi, autores fuere: vel ad hoc ipsum parentes partim invitavere, partim ad egere. N. muti teniores merito præmijs & stipendijs invitantur: sic opulentiores, luxu otioque diffuentes. Baccho & Vacua potius quàm Minervæ, aut Musis sacrificantes, ad studiorum laborem, (uti supra Caroli M. Imperat. exemplo docuimus) ad-

gantur.

guntur. Si namq; Consules & Senatores in communi periculo patriæ, cuius Patres merito nominantur, cives non hortari tantum, sed etiam officij sui, & juramenti ipsorum ratione, cogere possunt, ut alij sarissas, alij gladios, alij bombardas, alij Tormenta majora expediant, & in hostem suos quisq; loco se arment: alij verò signa & vexilla cæteris præferant: Cur non etiam imperitos, & rerum ignaros Parentes, & Tutores, disciplinæ puerilis contemptores, qui nullâ suos liberos doctrina volunt erudiri, compellant intrare Theatrum vitæ humanæ, & videre, quam crudeles nostri generis hostes sint, Barbaries, inscitia, ruditas, stultitia, furor indomitus, profanitas, impietas, & similia monstra, quibusvis hostibus nocentiora? Cur non cogant, ut in formatione rectâ filiorum suorum hæc portentosa curent profligari? Lex fuit in bene constituta quondam Repub. Atheniensium à Solone (ni fallor) præscripta, ut filius non teneretur Patrem alere, qui non honesta quapiam arte curasset illum in juventute erudiendum, unde *Septuaginta* parentibus redderet. Naturali Legi, atq; etiam Divinæ neutiquam ista sanctio discrepat. Sed cum vitare peccata nihil sit aliud, quam vitare causas, & occasiones peccatorum: præstetq; civibus, propositâ multâ, ne delinquant, cavere: quam multam delictis irrogare: non minus laudabile quis arbitretur plebiscitum, si pœna denunciaretur publico edicto singulis, qui filios disciplinæ cupidos & capaces in ludum literarium non mittunt, sed potius in profanitate, Cyclopicosq; Dei gubernatorumq; contemptu adolescere sinunt. Quantum hoc flagitium sit, quantisque cruciatibus inferorum vix expiandum in tali patria, ubi optimorum laudatissimorumq; Principum liberalitate: gratuita disciplina tam divitibus quam pauperibus contingit: ita flagitiosam vitam institueret verbis consequi vix possum. Nos tanto majoribus Encomiis

*Simile Lu-
theri lib. 5.
ve Concio-
ne de Scho-
lu. Tom. 6.
VViteber.*

mijs celebremus & Illustrissimorum hujus Patriæ Principum, & Reverend. Dominorum Canonicorum: Mag. D. D. Consiliariorum, Consulium, & Senatorum, clementiam, munificentiam, liberalitatem, adjuvandi, deprecandiq; benignam voluntatem, qui talia nobis Halcyonia confecerunt: Hæc magnifica Palatia pijs Musis vel donaverunt, vel ut donarentur, supplicarunt. Sed nimis hæc forsitan verbosè de Magistratus officio erga Scholas Christianas: in qua tamen parte sic versatus sum, ac (ut Poëtæ verbis utar)

Paucula selegi frondes ut si quis ab Ida

Carpat, & exiguam de mare demat aquam.

Nunc igitur tertio loco de Civium & piorum Patrum familiâs officijs erga Scholasticum ordinem breviter etiam dicamus.

III.

DE CIVIUM ET PATRUM familiâs Officijs.

PRæclarè Sapientissimus Hebræorum ait Prov. 26. Ut auris audiat, & oculus videat, Deus facit utrumq;. Copulans nimirum & Præsidum sapientiam, & Subditorum obedientiam, vel ut in uno fasciculo colligatas. Et sanè, utra res sit præstabilior, utra magis exoptenda, vix ac ne vix quidem explicaveris: cum utraq; sit donum Dei, pariter ad res bene gerendas necessarium: Neutra verò sine alterâ quidquam possit. Quocirca non sufficit, Pastores sui pios Magistratus etiam sui esse memores officij: requiritur etiam, ut cives & subditi salutaribus Gubernatorum monitis & iussis obtemperent: Itaq; Civium erit, ex Verbo Dei institutos, manifestare ordinem Scholasticum, Præceptores, ut partem Ecclesiastici Ministerij non contemnendam sustinentes, reverent

reverenter habere: laboribus eorum favere: pro modo fa-
 cultatum gratos se præbere: si quid usquam delinquatur,
 non e tormiter exaggerare: nec etiam probabili ratione fa-
 cta cavillari vel calumniari: sed ut in difficilima laboriosis-
 simaq; functione versantibus, æquanimitatē & *ἐπιεικειαν* sua
 præsto esse: domesticaq; curā & sedulitate Scholasticas o-
 peras adjuvare. Sic enim vir Dei Lutherus in Concione sua
 de Scholis Tom. VI. inquit, Pij Præceptoris ac Ludimagis-
 tri fidelis labores nullo præmio satis dignè compensari
 posse: ejusq; functionem meritò Ecclesiastico Ministerio
 comparandam: neq; verò sibi constare, utra provincia, utri
 præferenda sit. Ideoq; se, si Ministerium Concionandi ratio-
 ne vocationis non sustineat: nullum vitæ genus, quam Lu-
 dimagisterium, sibi met opeaturum. Quin etiam Ethicus
 Aristoteles, sed tamen Philosophus, hoc est, divinarum &
 humanarum rerum studiosus, eo pervenit, naturâ duce, ut
 diceret, Dijs, parentibus, & præceptoribus non reddi *ἀξίον*
ἀποδοῦναι, id est, gratiam æquipollentem. Cum itaq; Gal. 6.
 doceat Apostolus, Catechumenos debere suis Catechistis
 (ad to etiam suorum liberorum) in omnibus bonis com-
 municare: nostri verò Ludimagistri unâ vobiscum Cate-
 chismi doctrinam tenellis mentibus intillare laborent: &
 aliquâ parte laboris necessarij nos levent: informandis ni-
 mirum Christi pusillis, & ut supra dictum est, Agnis; in qui-
 bus spes tota gregis Dominici propagandi consistit: meri-
 tò etiam benevolentis civium pij præceptores sublevan-
 tur. Itaq; pauperibus etiam Scholasticis, qui non habent,
 unde vivant, jurè non publica solum, sed etiam privata
 singulorum civium benignitate succurritur. Sicut enim mi-
 litibus & equitibus, & tyronibus aliquid præ manu datur,
 unde sese exhibeant, dum agantur delectus, dum in castra
 veniatur, & in hostem ire mandetur. Ita illis etiam, qui suo

tempore & loco, vel in Ecclesijs, vel Scholis, vel Rebus pub.
 & Politijs, contra fidas humani generis pestes, & indomitos
 hostes, Errōres, inquam, furores, Barbaricam, Cyclopi-
 cum Dei contemptum, rebellionem, seditiones, hæreses,
 blasphemias, aliaq; monstra pugnabunt, meritō à toto ci-
 vium cætu, aliquid alimentorum impendetur. Atq; ita qui-
 dem omnibus seculis studiosam juventutem Deo visum est
 alere: ut non soli divites (qui suis stipendijs vivere possent),
 sed etiam multi egeni, & famelici essent inter Prophetarum
 filios, hoc est, discipulos. Elisæi Prophetæ Sanctissimi Scho-
 la fame propemodum enecatur: vix atrum panem habet,
 quo vescatur: Colocynthidas, & agrestes cucurbitas, stimu-
 lante fame, penè cum periculo valetudinis, & vitæ mandu-
 care cogitur. Impij reges, Achab, Ochozias, Ioram, procul
 dubio diripuerant redditus Scholarum: decimas dare pro-
 hibuerant; pios Mæcenates aut trucidarant, aut supplicijs
 à munificentia deterruerant. Solus Abdias pane & aqua
 passim in speluncis abditos, hic quinquagenos, illic quin-
 quagenos, furtim alendos curarat, ut Historia Sacra 2. Reg.
 19. memorat, Quin in Græciâ Musarum parente, Homerum
 Poëtam, omnis eruditionis laude cumulativissimum, legi-
 mus cum suis discipulis ^{à Gregorio} sive Scholasticum carmen,
 quale nunc Gregorianum passim canitur, ad divitum fores
 decantasse, & munusculum aliquod sive magnum sive par-
 vum popo scisse. Sicut inter Hymnos illius bellissimum illud
 Idyllion reperitur, & Herodotus prolixè in vita ejus descri-
 bit, quomodo passim carminibus liberalitatem ditiorum
 coactus sit emereri. Quare non solum liberos suos illi, qui
 opibus à Deo cumulati sunt, tantò diligentius curabunt
 erudiendos, quò facilius hoc poterunt: ipsis Padagogos
 idoneos libenter alent: publicos præceptores, ut Mæce-
 nates pij, fovebunt: sed etiam inopi cætui Currendario-
 rum,

rum, ut nominamus, haud gravatim aliquid conferent, quippe qui (ut supra in Historia Caroli M. dictum) sapè velocius etiam, quàm delicatiores, emergunt. Ex quorum numero multi quotidie Imp. Regum & Principum Cancellarij, Consiliarij, Doctores, Episcopi, Pastores, Diaconi, Consules, & Senatores urbium florentissimarum existunt. Nominare possemus quendam Consiliarium Magnorum Principum, I. V. D. qui inter Currendarios vicatim Musi-^{D. Melchior} cam exercendo, & canendo victum ex Eleemosynis piorum ^{or Kling} civium inter condiscipulos collegerat; passim etiam è cellis subterraneis, aquam in his Salinis nostris exhauserat, & ^{I. V. D. Sigismund} exportarat: unde teruncium aliquando colligeret: eum ^{Archiep.} deniq; ditiorum liberis pedagogum fuisse: mox VViteber- ^{Magdeb.} gam studiorum gratiâ cum ijs missum, ita profecisse, ut in ^{Cancellari-} Professorum ordinem cooptaretur. A Regibus & Principibus compluribus postea Consiliarius, & tandem Cancellarius efficeretur, & multorum postea civium liberos, quorum Eleemosynis educatus fuerat, consilio & auxilio suo juvaret. Vnde quotannis etiam certo die, & quoties filiam postea fenex factus, elocaret, multas mensas pauperibus Scholasticis invitatis stipare, ijsq; ministrare, ad diligentiam in studijs exhortari, & in patientia egestatis hujus, exemplo suo Divinam benedictionem praestolari jubebat. Similia plura virorum clarissimorum recitari possent exempla: quæ docent, non contemnendos licèt pauperulos tyrones, nec officijs nostris indignos habendos: cum sint inter hosce, quos è pulvere Dominus evehere, de stercore erigere, & inter proceres populi sui collocare decreverit, ut Psalmus 13. & mater Samuelis Anna 1. Sam. 2. canit. Summ ipsius ^{In Colloq.} exemplum Incomparabilis Heros D. Martinus Lutherus ^{& in Gen.} sapius allegare non dubitavit, quomodo inter Scholares egenos cantillando locupletum ossia visitavit, donec aucta

per Dei benedictionem re familiari parentum, honestius ipsum in studijs alere possent. Pluribus hoc loco cohortandi essent Cives, ne propter quatuor artes, & difficultatem rei familiaris, liberos excellentibus ingenijs præditos, à Musis tam facile, sicut nonnulli, abstraherent. Ac multis exemplis doceri posset, mirabiliter Deum ijs benedixisse, qui filios, licet magno labore, magnis etiam molestijs alere in studiorum cursu feliciter versantes non desiterunt: qualia in hac urbe & vicinis illustria suppetunt. Prolixè magnificèq; hoc loco celebranda foret meritò piorum aliquor Civium: qui legatis amplissimis pauperum hujus Scholæ alumnorū inopiam duxere sublevandam. Inter quos patrum memoriā vir Ornatissimus, tuus Amplifs. Dn. Consul Iacobe Michael Mulbechi, compater charissime, maternus avus, Nicolaus Schiltberger / non modo Ministri Ecclesiæ amplissima legata donavit: Doctori Theologiæ, qui in æde D. Virginis doceret, quotannis 100. aureos, aut si Licentia esset, 70. florenos: sed etiam binis Scholasticis, alteri Theologiæ, alteri Iurisprud. studioso viginti Rhenanos quotannis ad septennium, aut donec gradu Doctoris ornari possit, numerandos legavit.

Tum etiam Valthemiorum munificentia celebranda foret, qui 500. florenis, unde quotannis ex redditibus vestes egenis & nudis conficerentur, inopes Musarum cultores munerati sunt. Nec verò D. Matthæus Scheller minus perhibendus: qui 500. taleros, unde quotannis stipendiario ex nostra Schola viceni ad quadriennium, quini annuatim pro libris & carta egenis distribuuntur. Inter eos qui mei Ministerij tempore Remp. Scholasticam insigni liberalitate provehendam duxere, Dn. Christophorus Polnerus Camerarius, & templi Mariani Aedilis: Ante quadriennium viri eruditi & industrij D. Andrea Holtzvyirthi Pharmacopola
nostri,

noſtri, inſignis etiam munificentia extitit, qui 600. flor. teſtamento pauperib. Scholaſticis legavit: ejuſq; te Ampliſſ. & Conſultiff. D. Prator Steph. Hajere, Affinis & Compater dilecte, Executorẽ inſtituit, Tempꝰ me deſiceret, ſi Clariff. cõ ſultiſſimiq; viri D. D. Durfeldij, Syndici quondã hujus Reip. dignif. Praterea Nobilis viri Salomonis à Schentz, Primarij Civis Tobia Drachſtedij, & Virginis eximia Anna Cuno- nia, Conſuliſq; Lebechinenſis Iohannis Viceni Legata me- morabilia prolixè recenſerem. Sed omnium liberalitatem ſuperat Mag. Dn. Cancellarij H. Hamelij I. V. D. Chariſſimi, beneficentia: qui non uni, ſed pluribus, eruditæ pietatis ſtu- dioſis, hujus Scholæ alumniſ, ſtipendia vivens adhuc ſuppe- ditavit. Et Eccleſiæ Miniſtris pari munificentia providit. Quæ omnia tam egenorum, quàm ditiorum ſunt incita- menta, & ornamenta; quoniam & dignitas literatæ pietatis, & utilitas maxima tam à pijs majoribus, quàm à noſtris cõ- temporanei ſive *συγγενοί* conſiderata hinc elucet: unde confirmati omnes, præſertim tenuiores, tantò minus de *Deut. 32.* ſpondebunt animum in tantâ barbarie plurimorum: ſed vi Divinæ promiſſionis futurum, ut etiam mei de petra per Dei gratiam ſugere poſſint, confident: hoc eſt, inde etiam, unde nihil ſperandum videatur, divinitus aliquid ſuppedi- ratum iri ſtatuent.

III.

DE MAGISTRO RUM ET DISCI-

lorum Officijs.

CUM omnibus vitæ generibus S. Scriptura ſuam arroget dignitatẽ: & experenda fugiendaq; , facienda pariter & omittenda præſcribat: atq; ſita omnium ordinum homini- bus opera exercitiaq; ſua ſanctificet, hoc eſt, qualiter ſancta, Deoq; grata eſſe poſſint, edoceat: Non exiſtimandũ eſt, do- centiũ in Scholiſ, & diſcetiũ ſudores præteriri, ſed potiùs de

meliorem notam illos commendari statuendum est, atque etiam quales illi debeant esse, diligenter prescribi. Quoties enim legimus, vel ipsum Deum lapideis Tabulis inscripta Decalogi precepta, populo suo tradidisse; vel indefessum Verbi sui studium omnibus, tam summis quam infimis, commendasse: vel parentibus accuratam liberorum institutionem injunxisse; vel obedientiam erga Parentes, Sacerdotes, seniores, juventuti precepisse: toties Preceptorum, & Discipulorum exigit officia, tanquam ad sui nominis gloriam, & aeternam mortalium salutem referenda. Quid enim Decalogum, ejusque interpretationem libris consignandam Moysi tradere profuisset: nisi in tanta populi multitudine certis hominibus, nimirum Levitis & Sacerdotibus oppidatim docendi provincia tam in puerorum, quam adultiorum curibus fuisset credita? Quomodo autem docendi discendique labores, sine certis operarum & obligationum distributionibus & observationibus obiri utiliter queant? Itaque nominatim tertio precepto dies septimus sancitur, quo parentes liberos, & domesticos suos ad Sabbathi sanctificationem astringant: hoc est, ad sanctificam doctrinam meditationem religiosam, cujus gratiam ceteras occupationes universas interstitere mandavit: Eodem fine septem dies Paschalibus feriis, totidem pentecostae, totidem autumnalibus Scenopegiis anniversaria solennitate tributis. Quibus festis Exod. 13. Psal. 78. 82. Carecheli liberos suos de rebus divinis erudire, liberi vero docentibus aurem commodare jubentur. Parentalis igitur est pietatis munus, informare juniores; cujus pars in Ludimagistros idem derivatur: quia quod quis per alium facit, per seipsum facere Jureconsultorum sententiam praesumitur. Caput igitur hoc est officii Magistralis & Pedagogici, ut suae fidei creditos discipulos, paterno complectantur affectu, qui Scholis praesunt:

sunt: nihilq; magis in votis habeant, quam illos industria, studio, vigilijs, & laboribus suis efficere quam optimos & doctissimos: pietate, moribus, literis, quam ornatissimos. Ut igitur Cicero de Magistratus officio differens scribit, Magistratus est, intelligere se personam civitatis sustinere, & utilitatem Civium sic tueri, ut quæcunq; egerit, ad eandem referat, oblitus commodorum suorum: deinde ut totum corpus Reip. curet: nullam partem Civium negligat; ita piorum Magistrorum est, intelligere suam vocationem verè divinam esse, se sustinere personas Thesaurariorum, Gazophylacum totius civitatis: cui nullæ cariores sunt opes, quam sui cuiq; liberi: pro quibus enutriendis, & è periculo liberandis, vitam & omnes fortunas profunderentur non dubitant. Ex tali cogitatione efflorescat ac redundet oportet, utilissimarum curarum copia, laborq; fructuosissimus. Deinde nihil lux vel famæ, vel ambitioni, vel utilitati: potius omnia teneris mentibus informandis impendent, prudentes & cordati Gymnasiarchæ: & ut de Cætone Lucanus: Non sibi, sed toti genitum se credere Mundo, ita se non sibi, sed toti Scholasticæ Reip. natos statuent. Et cum Tito Imperatore subinde illud dicent, *κύραξ ἐγὼ ὑμῶν δὴ καὶ χάρις ἐστὶν*. Sic ego sitio vobis gratificari, ô amici: nec quicquam magis expetent, quam quondam felicissimos suorum profectus discipulorum videre: Neq; tantum ditioribus, qui compensare quodammodo sua liberalitate sudores illos Herculeos & catenatos possunt; sed etiam tenuioribus parentali amore libenter & servient, & de hospitij alijsq; commodis prospicient. Nam etiam si multi, de quibus optimè speraveramus, sæpè fiant ingrattissimi: quod virium (ut ajunt) fontem benignitatis exsiccat: tamen non satis hoc est causæ, cur operam stipulata manu præmissam, nec minus religiosè, quam jurejurando adstrictam, ipsiq; Deo Opt.

Tom. 4.
 Lat. VI.
 Feb. fol. 30

¶ III.

fol. 29. B.

Opt. Max. remuneratori munificentissimo, longè gratissimam, propter quorundam cuculorum ingratitude[m] se-
 gnius obire vellemus. Gravissimè vir Dei D. Lutherus in
 Comment. Ecclesiastæ Salomonis consolatur ad verus im-
 patientiam, quam hominum ingrata[m] mentes in bonè meri-
 tis sapius excitant, cum ait: Cogitandum nos hic esse, ut in
 naufragio, aut incendio, ubi laborandum est, ut saltem totum
 rem aliquem de incendio eripias, quando totum incendium
 cohibere vel extinguere non potes. Quare si es Magi-
 ster puerorum, labores, ut vel unum aliquem rectè institu-
 as. Si prædicator Evangelij, sic prædices, non quod omnes
 possis lucrifacere Christo, (non enim omnes obediunt Ev-
 angelio) sed si tres aut quatuor animas tanquam caudas ti-
 tionum fumigantium Christo adduxeris, & convertereris,
 gratias age. Item: ubi feceris tua, faciet Deus sua. Non enim
 velle desistere, nisi prius curvitates omnes cortexeris, id est
 te in locum Dei velle statuere, hoc est, cum ratione infan-
 tre. Tu quidem potes docere, monere; nemo autem, nisi
 Deus, corrigere. In manu nostrâ non est curvitates redifi-
 care. Beneficio multis, & ecce refero malam gratiam: nihil
 verò mirum aut novum accidit, quia nisi Deus dederit cor
 intelligens, & gratum: perdes omnia tua beneficia. Hæc &
 cætera Lutherus ibi gravissimè. Quæ non tantum in Scho-
 lastico vel Ecclesiastico, sed etiam in Politico, & Oeconomi-
 co vitæ genere versantibus, & cum pravitate mortalium
 conflictantibus, instar Cynosuræ pralucere, vivoq; & præ-
 senti Antidoto patientiæ fiduciaq; in Deum collocandæ
 pectora nostrâ munire debent: Absq; hæc fidei & Christia-
 na mentis obfirmatione cœlestem *vidæ vobis coriam* spectantem,
 nec Ludimagistrorum, nec aliorum in aliqua dignitate &
 functione publica versantium quisquam tranquillitatem a-
 nimi veram tenere, nec munus suum recte potest obire. Ita
 lis

lis fiducia, & honesta voluntatis, & omnis constantis iustaq; actionis est genitrix. Ad talem pietatem & semetipfos, & suae fidei creditos adolescentes, pij Ludimoderatores debent exercere. Hæc pietas ad omnia utilis est, ut ait Apostolus, *1. Tim. 4.* promissiones nimirum presentis & futuræ vitæ liberalissimas, in verbo Dei propositas, contemplan. Præter hanc institutionem ex Catechismi doctrina in fidei, sinceraq; religionis partibus omnibus, & singulis: in quo communem nobiscum sollicitudinem & laborem sustinent Scholarum præfides: Externæ etiam disciplinæ honestas, obedientia, modestia, gravitas, & morum innocentia, merito summæ curæ fuerit, & docentibus & discipulis. Graviter namq; dictum. Qui proficit in literis, & deficit in moribus, plus deficit, quam proficit. Pueros ingenuos decent ingenui mores, & neutiquam honorificum est *inquitur*, si illud à gravi aliquo viro dicatur adolescenti in literis aliquando versato: Tu mihi videre non in aula, sed in caula natus, aded moribus es agrestibus. Sed cum hæc & in nostra itelyta, & in omnibus benè constitutis Scholis sint assidua repetitione plus quam benè trita: non est cur alioqui prolixam orationem longius extendere, morasq; ingratas necere, aut velim, aut debeam: Itaq; brevissimè tantum percurrens ceteras præceptorum & discipulorum officij partes, finem orationi tandem imponam. Finem & Scopum, & ultimam metam laborum vestrorum, Adolescentes studiosissimi, (Nam ad vos hæc particula postrema vel imprimis pertinet) nostis esse; pietatem eruditam, sive piam & religiosam eruditionem. Ad hanc docendam & propagandam, percipiendam, & discendam, vocat vos Inclytus hujus Reip. Senatus, & omnes proceres hujus Patriæ, dignitate & autoritate præstantes: Huc vos parentum & amicorum, tutorum & curatorum, cognatorum, & affinium desideria vocant: huc nostra

F

nostra

nostra quotidiana præconia verbi cœlestis & incitamenta:
 huc ipse, qui supra omnes est, creatoris & gubernatoris
 æterni Oraçula: Huc certissima vestra commoda & orna-
 menta. Quemadmodum enim verno tempore, si flores vel
 ab Erucis devorentur, vel frigore vel imbre intempestivo
 corrumpantur: nulli fructus autumnali tempore spe-
 randi sunt: ita si flos hic ætatis vestræ fuerit neglectus,
 & amœnissimum hoc ver, alterutrius vel utriusque partis
 vitiositate, somnolentiaq; perditum: quanta penuria docto-
 rum, piorum & sapientum Civium, & gubernatorum post
 paucos annos ingruitura sit, intelligitis. Scitis quas esse pa-
 officij præceptorum. I. Doctrinam sive institutionem fide-
 lem, Dein disciplinam & gubernationem vitæ ac morum.
 Doctrinæ rursus gemina est ratio. Aliàs enim rerû, aliàs ver-
 borum scientia mentibus instillanda est. Nulla rerum solida
 doctrina esse, vel censei potest: ubi non præcipuè domina-
 tur pietas, & incorrupta Catechismi, quæ cum lacte nutricis
 pueris est instillanda, sciëntia. Præstat enim gutta veræ pietatis,
 dolo profanæ eruditionis. Quamvis igitur Ciceronis,
 Catonis (sive potius Aufonij) Homeri, Terentij, Isocratis,
 Plurarchi & aliorû Ethnica scripta proponi in nostris Scho-
 lis soleant: tamen si sententiæ profanæ atq; impiæ nonnun-
 quã occurrant, diligenter curandû ne qua jactura sinceræ
 pietatis fiat: transiliendi potius sunt, quàm explicandi loci,
 qui vel fidei vel moribus officere possent. Eleganti hoc simi-
 litudine docet D. Basilius in oratione ad Scholasticos de
 capiendâ ex Ethnicorum libris utilitate. Ut apes (inquit) nō
 ad omnes flores similiter advolant, neq; etiam eos totos
 quos accedunt, auferre tentant: sed quantum mellificio
 conducit, delibant: reliquum relinquunt: Ita nos si sapie-
 mus, quantum sincerum est, & veritati cognatum, excerp-
 tentes, (ex Ethnicis Poëtis & Oratoribus) reliqua transilie-

mus.

mus. Demonstrat hoc ipsum loco citato, multis Poëtarum & Philosophorum dictis partim probatis, partim rejectis, ille quem citavi, D. Basilius. fol. 227. Græ. Bas.

Deinde quia nobis inter homines vivendum: inter quos 2.
eruditi sunt veluti *κοσμοπολιται* hoc est, totius mundi Cives, qui rerum divinarum & humanarum scientiam, salutem æternam, & vitæ hujus usum necessariam, ex libris eruditorum lingua scriptis, qualis est primum latina dein Græca, postremo Hebræa, discere coguntur: ut Siracides cap. 39. de studiosorum officijs præclare disserit: Oportet in primis Latinam linguam pueris diligenter inculcare: deinde Græcam unâ cum Dialect. & Rhetorica: sine quarum artium præceptis, eruditus sermo Latinus vix potest comparari. Tales igitur Libelli Logici, & autores Latino sermone usi, sunt diligenter suoq; ordine pueris proponendi, & interpretandi: omniaq; ad facilitatem & usum, difficillimis quibusque, & inutilibus rescis, revocanda.

In primis Vfus & Exercitatio, colloquendo, scribendo, 3.
examinando, disputando, declamitando, urgenda: in qua tantum est momenti: ut praxis sola multos, theoria nullos fecerit artifices: & D. Augustinus lib. 1. Confes. cap. 13. testetur, se Latinam linguam inter blandimenta nutricum (quæ nimirum Latine loqui norant) & joca colludentium puerorum, sine regulis Grammaticorum didicisse. Hic igitur Præceptores, monendo, urgeredo, præcipiendo, operas distribuendo: Discipuli, parendo & primum Latine, deinceps & Græcè suo tempore colloquendo: Colloquia varia ex Cic. Terentio, Plauto, Erasmo, Ludovico Vive, Virgilio, Homero, Euripide, Xenophonte, Luciano & alijs, exercitij gratiâ sapius memoriter recitando, suum officium facient. Nam quod tam paucos Latine saltem tolerabiliter loquentes, nedum oratores habe-

mus, Græcè vix ullos qui loqui valeant, quamvis intelligant: id non soli præceptorum negligentia, sed etiam discipulorum contumacia, & rebellionem acceptum referri debet: quos sapè nec minis nec plagis, nec præmijs, ad hanc Praxin, quæ maximè necessaria studiorum pars est, adegeris. Sicuti nuper aliquot exemplis eorum est comprobatum, qui nobis integros non solum Virgil. Aeneidos & Homerica Iliados, sed & Xenoph. Dialogos exhibuerunt.

4. Examina inprimis singulis diebus, singulis horis, de quolibet ante traditâ lectione, per fidelem magistrum instituta, immensas habent utilitates: quarum causæ recitari possent plurimæ, eaq; gravissimæ: ut hæc & præceptoribus & discipulis longè debeant esse commendatissima: nemini detrectanda vel fugienda, sicut in Examinibus semestribus creberrimè solet inculcari: nihilominus à multis profus non curari. Vanus est enim omnis labor Præceptorum licet fidelissimus & indefessus, nisi fautrix, & adjutrix fuerit discipulorum sedulitas, & obediendi assiduitas.

Quod autem de DOCTRINA dictum, idem de Disciplina satis jam intelligi potest. Quid enim agent vel efficiant pii Præceptores, proponenda & inculcanda Catechesi, si pauci aut nulli discere curent? Quid ad S. Conciones frequentandas adiget, si parere noluerint, aut non nisi plagis assiduis exercitia pietatis visitabunt? Quid exhortationes ad preces matutinas, vespertinas, ante & post cibum recitandas, ad Modestiam, Verecundiam, Obedientiam, Reuerentiam, Veritatem, Gratitudinem, Patientiam, Castitatem, omnesq; virtutes Christiano adolescente dignas, si capite obstipos stare, nec locum monitis sanctis dare voluerint discipuli? & non nisi Phrygum instar plagis emendari? Itaq; Parallela & ex aduerso sibi correspondentia esse hæc officia necesse fuerit: ut quilibet suam & discant lectionem.

& con-

& considerent vocationem: Præceptores libenter & paternâ benevolentîâ doceant, ad pios mores adsuefaciant. Discipuli sint, ut ait Plato Politicorum 7. φιλομαθέες, φιλήκοοι, ζητητικοί, id est, cupidi discendi, audiendi, interrogandi, & repetendi, ipsosq; præceptores filiali amore protequantur, nec minus, quam ipsa studia (ut Quintilianus præcipit) diligant. Sicuti legimus Gratianum & Theodosium Imperatores, Ausonium Poëtam præceptorem vocasse parentem suum, & ad consularem in urbe Româ dignitatem, quæ summa post Imperatorem, evexisse. Sed quia hæc in Legibus nostræ Scholæ, & aliarum sæpius repetuntur, non prolixius inculcabo. Deum Opt. Max. in nomine Iesu Christi filij unigeniti invocabo, ut cum de piorum Pastorum, Magistratum, Civium & Patrum familias: Postremò etiam de Præceptorum & Discipulorum officijs præcipuis verba fecerim ille idem dator omnium bonorum & conservator suo S. Spiritu nobis omnibus, & toti huic Inclytæ Reip. adsit, quo hoc pretiosissimum κενήλιον & seminarium omnium in omnibus ordinibus civium, & præsidium salutarium, concordibus precibus, votis, studijs, & laboribus, perpetuò quàm rectissimè curetur, ut non tantum Ecclesia & Politia, sed singulæ etiam Salinarum nostrarum Oeconomix cœlesti benedictione indies florentiores, & beatiores evadant; Omnes autem Hierarchiarum, Istarum, & piarum Scholarum hostes, & pestes, Turcæ, Tartari, Hispani, lues Epidemica, Dysenteria, caritas annonæ, similesq; miseriæ, quàm longissimè à nostris Ecclesiæq; Christianæ finibus arceantur, & ea quæ nunc divino beneficio singulari iterum obtigere nobis Halcyonia, quàm diutissimè nobis divino munere prouidentur: & ad gloriam Sanctissimi nominis Divini; illustrationem salvificæ veritatis, & plurimorum hominum sempiternam salutem rectè transferantur. Amen.

Vide initio
operum An
sonij vitæ
ejus.

DIXI.

EPI.

Lectori salutem ab autore salutis unico Immanuel.

Praclare dictum ab sapientissimo Hebraeorum rege Salomone Mala aurea in calaturis argenteis, est verbum prolatum in tempore suo: Monile aureum & Margarita fulgens, est reprobator sapiens apud aurem obedientem Prov. 25. Quasi senectus spiritus S. non modo summam dignitatem, & excellentiam, summamq; utilitatem doctrina caelestis nobis commendat: qua quovis tempore tam prospero quam adverso, tam lato quam luctuoso, reverenter habenda: cunctisq; rebus humanis anteferenda: quippe basis aeterna beatitudinis; & fons omnis vere virtutis, solidaq; consolatio: unio versa sapientiae, potentiaq; Principum huius seculi longè semper anteferenda: sed etiam monet, prudenter circumspiciendam, cupideq; arripiendam esse docendi opportunitatem & propaganda veritatis caelestis & salutarium admonitionum evagationem: qua non semper aequè commodas subministrat ansas. Sunt enim occasiones pulcherrima Dei dona, qua non ab hominibus fingi, aut rebus aptari possunt, sed divinitus monstrari solent: ut, qui illas deserit, Deum ipsum deserere, & salutem avertari perhibeatur. Inter omnia vero tempora, nullum pijs amabilius, nullum radiantis Metallis caelatis phialis, aut Margaritis fulgentibus similius, quam cum omnes Hierarchia divinitus instituta, conspirant, in propagando sincero Dei cultu: in laudabili juventutis informatione, veraq; pietatis, & severioris disciplina conservatione. Vbi namq; sic pusilli cum majoribus ad celebrationem Divini nominis, tum dictis, tum factis, tum univèrse vitae institutis assuescunt: ibi verè est tabernaculum Dei cum hominibus: ibi omnia longè splendidiore majestate coruscant, quam si ex auro & argento, ex lapidibus preciosissimis, omnes porta, muri atq; domus omnes, ad miliaria 300. vel 400. ut Apocal. 21. de magna illa & admirabili Civitate DEI nostri figurate scribitur, essent constructa.

Cum igitur Amplissimus ac Prudentissimus in hys Reipubli-

senae

Senatus, ceteriq; Proceres, non vulgarem nuper, & aliàs sapè, declararint ergà celebrem nostram Scholam studij propensissimi officionem: Præterea de sacris Cortynis, D. Servatoris exemplum, & oraculum, quo se dulcitas Doctorem in docendo: obedientia puerorū in discendo parendiq; mirificè comprobatur & sanctificatur, audierimus; Liberalitatem & fidem admirandam Ethnicæ Centurionis, in adificanda Capernai Scholâ, Christi q; Divina potentia celebranda, propediem audituri, per Dei gratiam sumus. Congruentia Temporum, & Personarum, & Meditationum, & Actionum nostrarum admirabilis, omninò Divinitus, ut interpretari par est, oblata; me pariter officij mei vehementius etiam admonet. Quare cum & ipse studium meum erga Remp. literariam unicè probare cupiam, & rectè dictum sit à Cic. De Oratore, Studia nihil prodesse pervertendi aliquo, nisi illud, quod eò, quo intendas, ferat, deducat q; cognōris; Item, Sine disciplinâ juvenutis, nullam posse aut esse, aut manere civitatem: Decevi, adjuvante Christo, Orationem de SCHOLIS feliciter INSTAVRANDIS ad proximum Mercurij diem qua erit XXVI. Janu. D. Polycarpo antiquitus consecrata, habere: de q; omnium ordinum officijs ad hoc virtutis & pietatis opus necessarijs differere. Ad quam audiendam, quia Amplissimus & Prudentiss. SENATUS, pro singulari suo in nostrum Gymnasium studio, complures etiam ex primarijs Civibus, excitando generosa juvenutis ergò iudicat invitandos: Programme brevi illud publice notificare visum est.

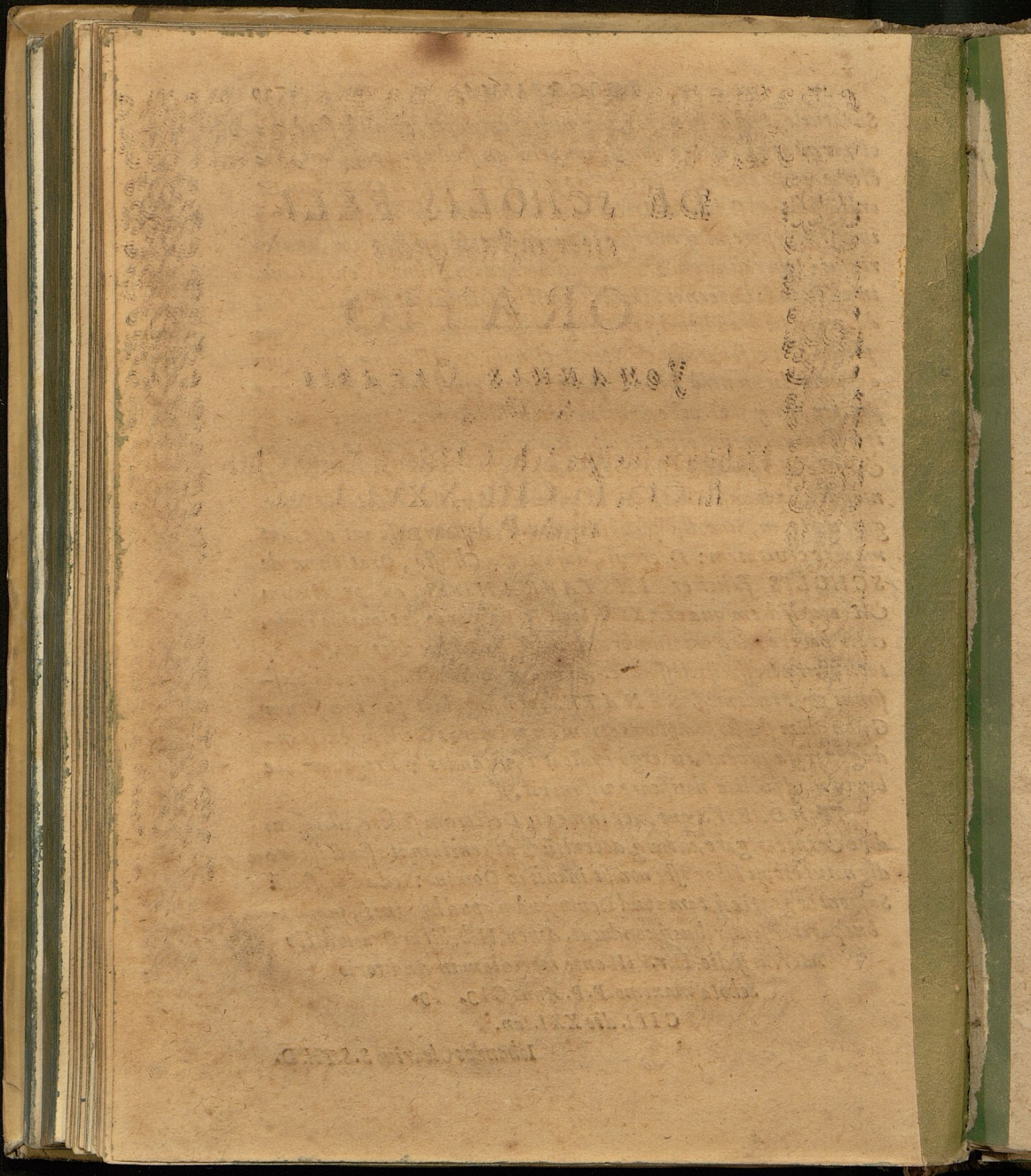
Faxit D. IESVS, qui puer in medio Doctorem sedere, illos q; audire & interrogare, carnis q; docentium & discipulorum ita sanctificare dignatus est, ut labor iste non sit inanis in Domino: Sed ad profectum Sapiëntia gratia q; tam apud Deum, quàm apud homines, junioribus pariter senioribus q; conducatur. Amen. Habebitur Oratio dicto

Mercurij die. Hor. VIII. ante meridiem in Auditorio

Schola maximo. P. P. Anno CIO. IO.

CIII. die XXI. Jan.

Iohannes Olearius S. S. TH. D.

154324

ULB Halle 3
004 062 949

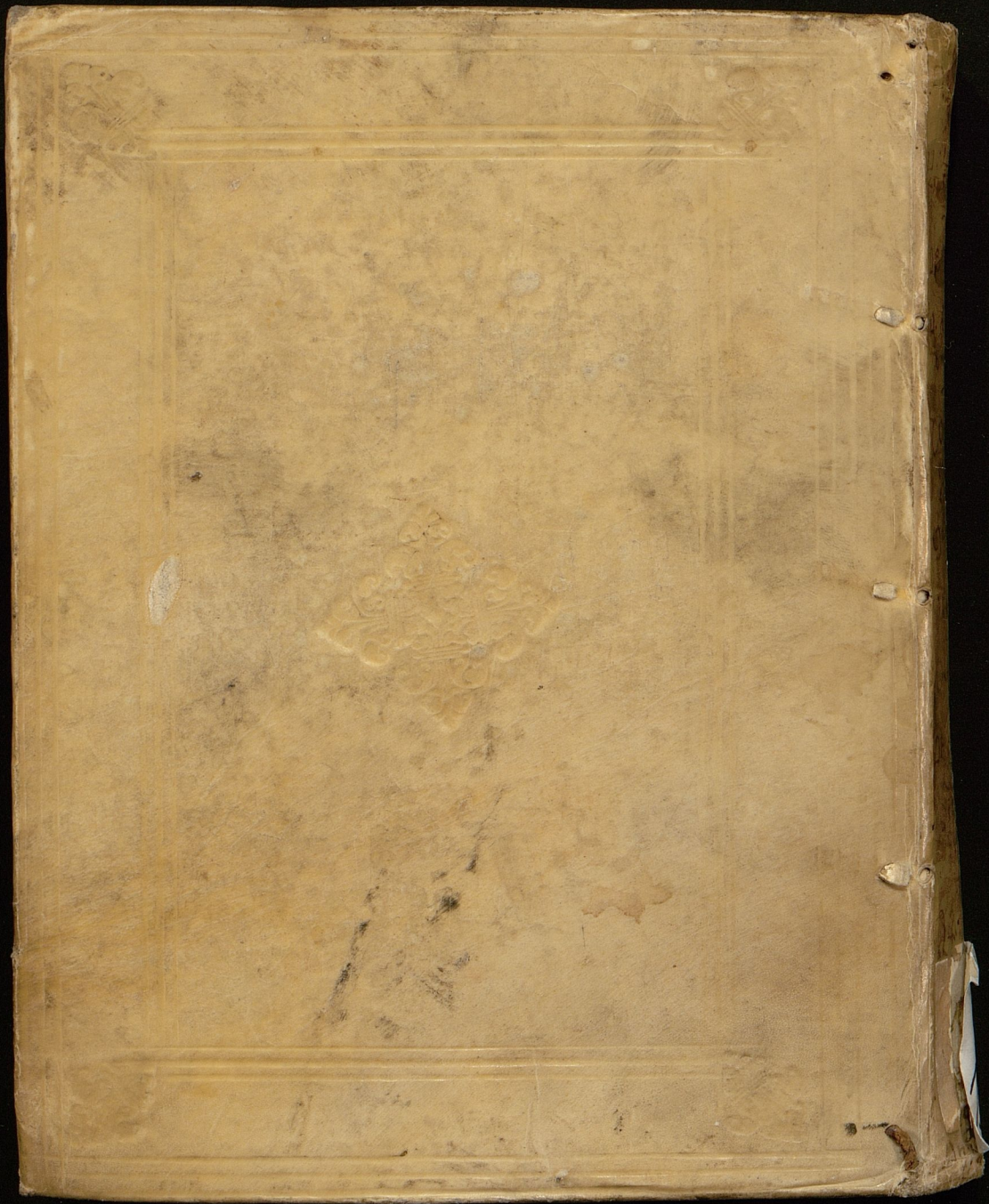

56.

R

VD 17

5

DE SCHOLIS FELI-
citer instaurandis

ORATIO

JOHANNIS OLEARII
S. S. Theolog. D.

Habita in inclyta Schola Halensi Anno Chri-
sti MD. CIII. XXVI. Ianua-
rij, die Polycarpi.

E Typographéo Erasmi Hynitzl,
Impensis Ioachimi Kruscken Bibli.

1603.

